

1729-1
4

Стармувыса пролетарііяс, бтувтчбї!

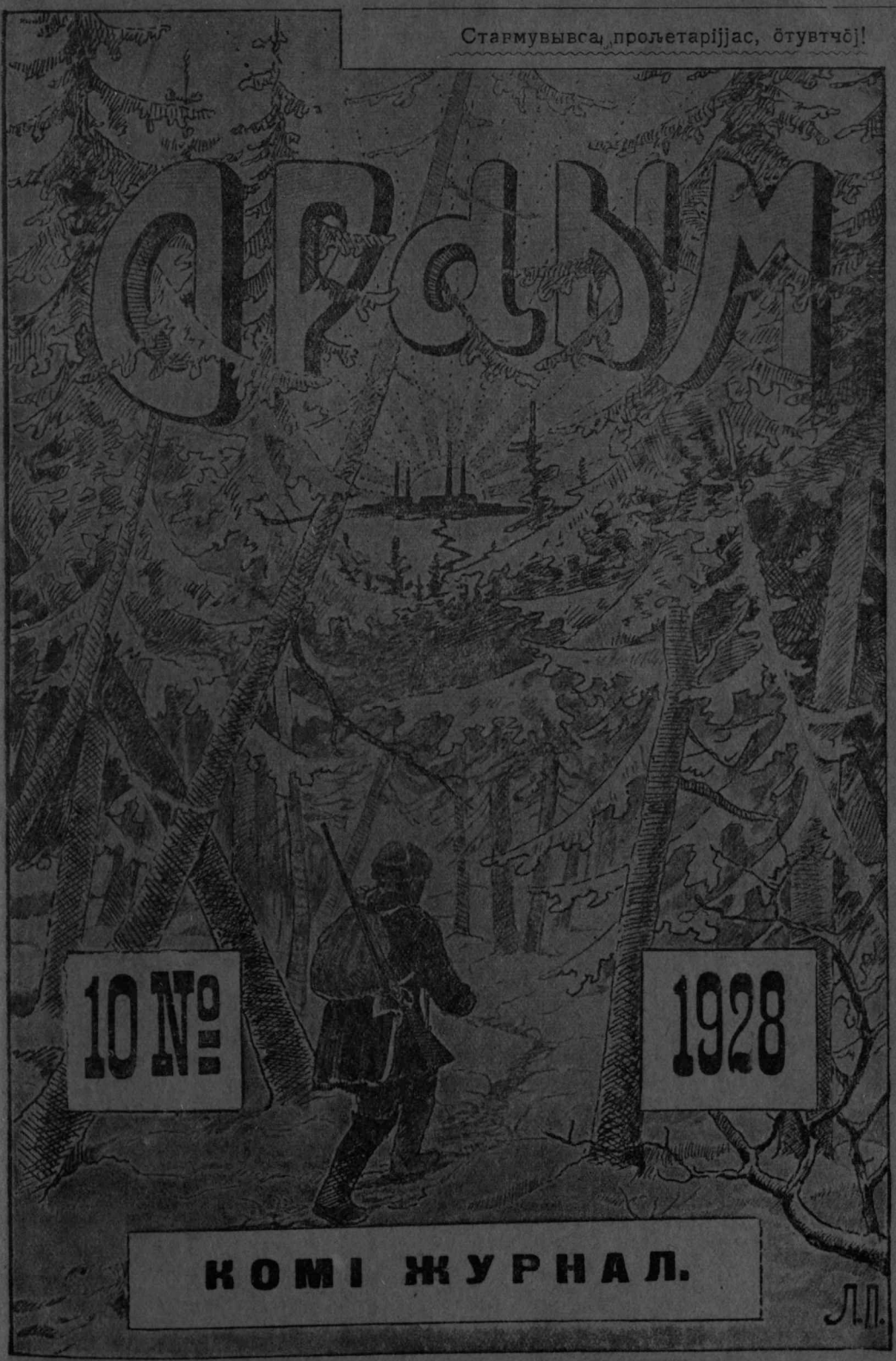
СРРАВЫМ

10 №

1928

КОМІ ЖУРНАЛ.

ЛЛ.

Сузӧдӧј, лыддӧј

быд тӧлыгыҥ петан коми художество лӧтература

— **ЖУРНАЛ** —

„ОРДЫМ“.

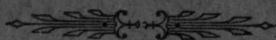
Лезӧны ВКП (б) Обкомлӧн Агитпроп да КАПП.

„ОРДЫМ“-ЫН гижӧны коми художество лӧтература быд коми гижыелыы (щӧщ коми пермјакјаслыы). Гижӧ крӧііка коми художество гижӧдјас-вылӧ, щӧщ тӧдмӧдӧ пролетариат-нога роч лӧтературадн.

„ОРДЫМ“ сетӧ чельадлы лӧтература.

„ОРДЫМ“ отсалӧ гижны бостыеласлы бурмӧдны асыныы гижангамнысӧ.

„ОРДЫМ“ сетӧ бур отсӧг лыддыыан керкајаслы, клубјаслы нуӧдны југдӧдчан уж, школајаслы, чельадлы лӧтература, быд **УЖАЛЫГ** мортлы кокні мича лыддантор.

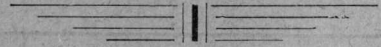
НЖ Коми
НЖ 1-1

Ставмувыбса пролетаріјјас, օтвѣтчօј!

Г. П. Б. в ЛНГР.
ОБЯЗ. ЭКЗ.
1928.

У-1

ОРДЫМ

Лездыны СН(б)П Обкомлѳн Агітпроп да проле-
таріат-нога комі гіжыѳјаслѳн ассотсіатсіја.

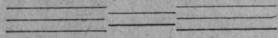

Комі художества да ліѣратура журнал.

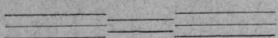
Петѳ быд тѳлыѳын օтчыд

№ 10 (25)

ОКѢАБР 1928 ВО.

ПЕТѳ КОЛМѳд ВО

Сыктывдін кар
Комі ыга лезан-ін

СЫКТИВДИНКАР

Ежемесячный литературно-публицистический и художественный журнал на коми языке.

Орган Агитпропа Коми Обкома ВКП (б) и Коми Ассоциации Пролетарских Писателей.

№ 10 (25).

Октябрь 1928.

Комі літературалөн моҗасыс.

Октябрса револютсиялы дасөтикөд во тырөм-кежлө комі ужалыг јөзлы лоі сетөма выль коҗин—комі літературалы паскөдчанін. „Ордым“ журнал өнісаң лоі куш художествоа література журналөн.

Ез кокһи вөв комі гижөдлы та-выјөзсө кыпөдчыны. Важ, гегдана олөмгыд мијанлы воөмјасыс ез леҗны сылы пырыгтөм-пырсө вынјөртчыны. Сөкыда, һөжјөһик комі література паскөдчөмлы весавгісны тужјасыс. Сөкыда-егкө-да збоја, һөжјөһик-егкө-да зумыда воіс өһіја-выјөзыс комі художествоа гижөд.

Мед-војдөр машинка-вылын печатајтөмөн... Коркө сегга торја посһифік һігајасөн... Тыдовтчыліс „Парма јол“... Поздыгліс „Комі муө“... Сегга вужны лоі „Комі өіктө“. Мед-бөрын лоі ыжыдык јукөд „Ордымын“... Өһі „Ордым“ зөһнас лоі... Со кызі кавјасіс комі художествоа література өһіја-выјөзыс.

Комі ужалыг јөзлөн корөмјасыс вежөрсө јүгдөдны Октябрса револютсия-бөрын кыптисны. Налы важ олөмас кималасөн мунөмыд да кор јешщө вөлі лічкөны-пөдтөны весіг кынөмнур корган олөмсө, мустөмміс. Југыдлунсө кыпөдөм-могыс комі ужалыг јөз богтөісны щөщ ас-кывја художествоа літератураө. Мед-јона-һін корөһны сіјөс томжык-улов војтыр. Сы-вөсна-і збоја да зумыда пырөтарө сөвмөдчіс комі художествоа література, сы-вөсна комі гижыгјас гөлөмгыныс богтөісны тајө ужас. Сы-вөсна-і „Ордым“ зөһнас вужөдөма художествоа література журналө.

Өһі-кежлө комі література вель-јона-һін сөвмөма, вель-уна бур гижөдјас сетіс. Мед өдјөжык нуөдны воҗө комі література паскалөмсө, бурмөдны сылыг гурөссө, комі гижыгјас котыртчісны пролетаріат-нога гижыгјас ассотсіатсіјаө. Сөмын комі література, мијан моҗас-өерті, сулалө улын-на, жеб-на.

Кущөм мијанлы колө комі художествоа літератураыс? КАПП-лөн мөд конферентсіјаыс та-јылыг вескыда шуіс. Сіјө шуіс—колө пролетаріат ідеологіја-нога література. Коммуһіст-партіја чүдөдөмөн, пролетаріат мунө коммуһізма обществоө, ас-бөргыс нуөдө став ужалыг јөзсө, щөщ і крөгтанаөс. Пролетаріат-возын сулалө моҗ—өтув, өтсөглас овны ужалыг крөгтанакөд да вочасөн, һөжјөһикөн бергөдны крөгтаналыг мөвпјассө пролетаріат

идеологijалаң. Мед тајо могсө нуодны, мед јонмодны сотсиализм-нога овмос течом (өни-од пролетариат отув крестанакод паскыданын ботгисны сотсиализм-нога овмос течомо), колө став ужалыг јозлыг југыдлуңсө кыподны. Өни партија гетис лозунг—культуралон револютсия. Культуралон револютсия нуодомыд—абу куш „југдөдчөм“ уж, сijө ем сотсиализм-нога олөмө велөдөмыд, крестаналыг вежортассө сотсиализмлаң мунөм-дор бергөдөмыд (социалистическое перевоспитание масс), сотсиализм-нога культура лөгөдөм.

Мед-ескө крестана-пөвсө сецөм выль-нога культурасө пыр-өтарө гујны, зев ыжыд уж сувтө став важыскөд, буржуазияса-сама олөмыг дај ужыг колөмторјасыскөд вермагны (јенлы ескөм, важ олангам, вина јуөм, њајт олөм, сiзи војө), весиг ичөтиктор кољассө оз поң бокө еновтны. Мед-јон кољасыс важыслөн крестана-пөвсын—ас-вөснаыс төждыгөм, сөмын аслыс чөжөм, сөмын аслас јөртөдө уңжык гујны вијөдчөм (собственнические отношения). Тајо важгаң кољассө мед-гөкыд, мед-дыр ковмас бырөдны. Тајо мед-ыжыд торјыс крестана идеологijаын.

Со куцөм могыс пролетариатлөн крестанаөс нуодны сотсиализмад велөдөм бокгаңыс. Та-нога i колө лоны пролетариат-нога комi художества литератураыд, крестаналы гижөмад. Та-ногөн i колө комi гижыгјаслы сетны крестаналы асгыныс гижөдјассө. Комi гижыгјаслы колө чуксапны ужалыг крестанаөс выль олөмлаң мунны. Сөки сөмын комi художества литератураыд кутас сөвмыны. Комi гижыгјас-кө еновтчасны таыс, налөн мунөмныс оз ло отгама олөм мунөмыскөд. А секитө налөн гижангамныс кусө, њөкод сijөс оз кут пыфди пуктыны. Быд пролетариат-нога гижыглы быд гижөд гетигөн колө мед-војдөр мөвпыштны, мыј сijө гетө бурсө ас гижөд-ас выль олөмлаң мунөмысла.

Кымын ми војө мунам, кымын венам важ-нога олөмсө, гујам гиктө сотсиализм-нога овмос дај выль олөмгам, сымын јонмө важыслөн выльыскөд когагөмыс, сымын капитализм-нога олөмыс овмос-бокгаң дај идеологijа-бокгаң чорыдјыка кутас тышкагны выль-нога олөм пырөмыскөд. Сiң-кө, овмос-бокгаң дај идеологijа-бокгаң классјаслөн вермагөмыс пыр-өтарө јонмө, мијанлы воча муныс јөз жаржыка ботгөоны пыкны выль-нога олөм лөгөдөмысла. Тајо вермагөмыс, дерт, төдчө i литератураын. Мијан комi литератураад емжө дај војө-на лоө крестана идеологijалаңыд, важ-нога идеологijалаңыд кыскөмыс, важ-нога олөмсө ошкөмыд.

Литература-пыр сотсиализм-нога олөмө комi ужалыг јөзөс кыкыны, важ-нога олөмсө литератураын ошкөмкөд вермагны, бырөдны вочасөн гижыгјас-пөвсыг крестана идеологijа—со куцөм мед-војдөрја могсө пуктө ас-војас „Ордым“.

Художества литератураыдлы бурмыны јона отсалас крiтика. Крiтикаыс мијан војдөр зев омөла вөли лөгөдөма. Мукөд-дырјыс

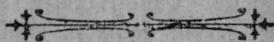
вөлі сөмын ошкам гижөдсо, бур көт омөл сегга сижө. „Ордым“ ас-
 вылас література крїтїкујтөм бара-жө бөгтө.

Мі чайтам, „Ордымын“ өні унжык местаыс лоі-да, выл гїжыг-
 јаслөн петөмыс өдзас, комі гїжыгјас кутасны содны. Воқжыктө
 „Ордымө“ художествоа гижөдыд зев еща төрліс. Уна гижөд печат-
 тајттөг лоө вөлі колны. Торја ыгајасөн комі ыга леқан ін уна
 художествоа літературатө оз-на вермы леқны. дај гїжны-богтгыг-
 јасыдлыг (выл гїжыгјаслыг) торја ыганад леқны оз-на туж, абу-
 на налөн гижөдјасыс зев бурөг-да, јешщө-нын ічөт торјастө леқны.
 „Ордымын“ уна кутам леқны гижөдјассө выл гїжыгјаслыг, отсав-
 ны налы бурмөдны асгыныс гїжангамнысө. А тајө, ферт, комі по-
 етјас лыдтө содтыны отсалас.

„Ордым“-пыр комі гїжыгјас кутасны зїлны шылөдны комі лі-
 тература кыв. Тајө кокнөдас нуөдны бура коміөдчан уж.

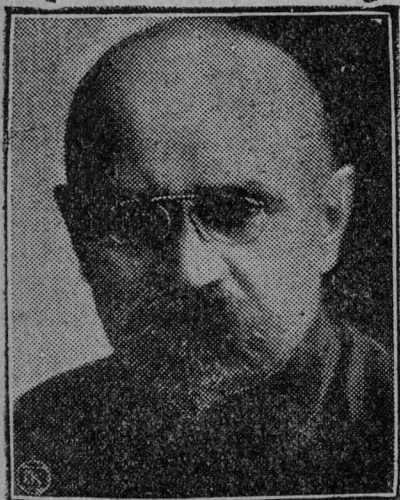
Комі школаын велөдчыг чельафлы нїнөм-мында абу художест-
 воа літератураыс. Тајө вывті колө чельафлы. Художествоа літера-
 тура чельафлы колө сетны, медым сижө отсаліс налы паскөдны ве-
 жөртассө. Сы-вөсна „Ордым“ асгыс торјөдө вель-ыжыд јукөн че-
 льяфлы художествоа література печатајтны.

Со кущөм гырыгжык мөгјассө бөгтө ас-вылас „Ордым“ худо-
 жествоа література ужын. Мі чайтам, став комі ужалыг јөз отса-
 лөмөн, „Ордым“ асгыс мөгјассө бура вермас нуөдны. „Ордым“
 аслас ужөн өдзөдас комі літературалыг воқө паскалөмсө да бур-
 мөмсө, міча кыв-пыр комі ужалыг јөзөс выл олөмлаң чуксалөмсө.

И. И. Скворцов-Гтепановӱс

КАЗТЫШТӱМ-КУЗА.

Смерт ышыштыс мијан-пышкыс чорыда Лєнїн тужӱд муныс жортӱс, партијаса Тсентралнеј Комїтетыс шленӱс, Скворцов-Гтепановӱс. Уна дас во-чӱж Скворцов Гтепанов вермаӱс револуцїја-вӱсна, сїјӱ ас-вылас тӱдмалїс, кыскїс револуцїонерјаслыс став сӱкыд олӱмсӱ. Уна сурс жӱз адзӱны сїјӱс важысаы маркеїзм бура тӱдысӱн, сїјӱн жӱзӱс тӱдмӱдӱм-куза бур гїжысӱн. Тӱдӱны сїјӱс Октабрса лунјасӱ зев ыжыд, јона возмӱстчыс ужалысӱн. Тӱдӱны Лєнїн партијаын чорыда ӱтувтӱм-вӱсна. Пролетариат ыжыдалӱм-лӱсӱдӱм-пона Скворцов-Гтепанов пунктїс ассыс став југыд олӱмсӱ. Мед немыс оз вун Скворцов-Гтепановлӱн ымыс, ужыс став робочейјас-пӱвсын.

И. Сталин.

СКВОРЦОВ-ГТЕПАНОВЛӱН ОЛӱМЫС, УЖЫС.

Иван Иванӱвич Скворцов-Гтепанов чужї 1870 воӱ. Батыс сылӱн вӱлї ıчӱбїк служашсеј Мӱскуа ујездувса пабрыкын. 1890 воӱ Скворцов-Гтепанов помалїс Мӱскуаса учїтельскеј инстїтут зӱлӱтӱј медальӱн. Сы-бӱрын сїјӱ ушїтельалїс Мӱс-куаын, городскеј школаын. 1895 воӱ арестујтїсны да Мӱскуаыс ыстїсны Тулаӱ.

1896 воӱ Скворцов-Гтепанов тӱдмаӱс В. А. Рудњев-Базаровкӱд, А. А. Малїновскїј-Богдановкӱд, Л. П. Радїнкӱд да мукӱд сотсїал демократјаскӱд. Најӱкӱд тӱдмаӱсмыс, Туласа робочей-кружокјасын ужыс отсалїс Скворцов-Гтепанов-лы бура тӱдмавын маркеїзм. 1901 воӱ Иван Иванӱвичӱс Мӱскуаын-жӱ мӱдыс арес-тујтїсны, РСДРП Мӱскуаса комїтетӱ сїјӱс богтӱм-бӱрын зев регыд-мысгї, да мӱдӱсїсны кујїм во-кежлӱ асыввывса Сїбырӱ.

1904 вогаъ Сквортсов-Степанов вѣлі-нын болшевик. 1905 воѣ дај сы-бѣрын ужалис Мѣскуаын, літературнеј лекторскеј группаын, РСдРП (б) Мѣскуаса комитет-бердын. 1906 воѣ вѣлі Стокгольмскеј ѳезд-вылын. Којмѣд государственнеј дума бѣрјігѣн болшевикјас сїѣс индылісны думаас кандидатѣ. Сегоа 1911 воѣ ба-ра ыстїсны Астраханъса губернаѣ. Сетыг бѣр воїс 1913 воѣ. Војна-дырїыс Ол-мінскїјкѣд, Смідовїчкѣд, Мілуѣінкѣд да мукѣѣјаскѣд ужалисны војнакѣд вермаган ужнудыг группаын.

Револуцїя-понда ужнудан каднас Сквортсов-Степанов вѣлі турмаын да ыстѣмын кѣкјамыс во-чѣжга дыр.

1917 вога февральскеј револуцїя-бѣрын Иван Иванѣвичѣс партїјалѣн Мѣскуаса комитет индїс редакторѣ „Мѣскуа Сѣветса Ізвестїјаѣ“. 1917 вога мај тѣлы-ѣѣ есерјас да мењшевикјас вѣтлісны сетыг. Сы-бѣрын ужалис „Сотсіал-демократ“ редактїяын (сыгаъ і „Правда“-ыс петїс). 1918 воѣ јанвар тѣлысын учреѣлка разѣѣдын шѣѣ ужалис. Секи болшевикјас фрактїя шѣѣтѣм-сертї кыкыг вїсталис реч.

дасѣд ѳездгаъ 13 ѳездѣз сїѣс бѣрјывлісны ВКП (б) Тсентральнеј Ревїзїоннеј Комїсеїјаѣ. Комунист партїјалѣн 14 Ставсојузса ѳездгаъ вѣлі ВКП (б) Тсентральнеј Комїтетын шлен.

Октябрса револуцїя бѣрын пунктїсны Фїнанс Народнеј Комїсарѣ. 1919 вога јанвар-тѣлыггаъ 1920 вога јульѣз вѣлі Ставрополїјаса робчеј коператїя сѣветын јуралыслѣн отсасыг да тсентросѣјузса правленїеын шлен. 1921 в.—Госїздат-бердса редактїоннеј колїегїяын јуралыслѣн вежысын, сы-бѣрын редколїегїјаса шленын. 1924 воѣ вѣлі „Правда“ газетын ответственнеј редакторсѣ вежысын. 1925 вога мајгаъ редактор „Известїя ЦИК СССР и ВЦИК“ газетын. 1925 воѣ декабр тѣлысын партїјалѣн 14 ѳездгаъ, кор кыпѣдчїс выл оппозїтїя-ыс, вѣлі пунктѣма ѣтв. редакторѣ „Ленинградская Правда“-ѣ, а 1926 вога јанваргаъ „Красная газета“-ын.

В. А. Базаровкѣд Сквортсов-Степанов вужѣдїс роч-вылѣ Карл Маркслыг „Капитал“ да мукѣд гїжѣјас. Нѣл тома полїтекономїя А. Богдановкѣд гїжїсны. Сегоа нѣшта гїжїс 1922 воѣ „Электрофикация РСФСР“, да мукѣд-пѣлѣс нїгајас: „Парижская Коммуна 1871 г.“, „Ж. П. Марат и его борьба с контрреволюцией“ (1924 в.). Уна гїжліс јестествознање-куѣа да фїлософїя-куѣа.

Сотсіалїстїческеј академїя востѣм-бѣрын І. І. вѣлі деїствїтельнеј шленын дај академїјаса презїдїумас шленын. Ѵтї кадѣ вѣлі „Под знаменем марксизма“ журнал редактїяын шленын. 1926 вогаъ—ЦКВКП (б)-бердса Ленин-їнстїтут дїректїяын јуралыг.

Гöкыда, зев гöкыда крестана вермöны тöдмавны асгыныс коланлунсö. Чернышевскіј каңаліс крестаналыг помешчікжаскөд вермагөмсö, ужалыг јöзлыг пемыдлунсö.

Велöдчан над Чернышевскіјлөн.

Чернышевскіј вöлі поп-пі. Пöрыг батыс сылөн—прötöпоп ез велöд пісö попö, сетіс велöдчыны гімназіјаö, сегга універсітетö. Гімназіяын да універсітетын Н. Г. зев бура велöдчіс. Гімназіяыг петіг-кежлö сіјö кутіс тöдны велöдыгјас мындаыс-жö.

Чернышевскіј універсітетын чајтліс велöдчыны наукајасö, сетыг көсјіс аңыны вывті велöдчөм јöзöс. Універсітетö пырөм-мыгты регыд сіјö каңаліс сетыг мөдтор. Профессорјасыслөн вежöрыс важ-ногөн вöлөма вывті векні. Налыг еща верміс бөгтны Чернышевскіј аслас јог вежөрөн.

Пітірса велöдчөм јöз-костын секі-нін зев јона вöлі мунöны горніјас Росгіјаын олөм-куңа, крестанаөс топöдөм-куңа.

Сіјö-жö војасö (1848 воö) Франтсіјаын кыптыліс зев ыңыд револутсіја. Став Јевропаса велöдчөм јöз, щöщ і Росгіяын, јурјасö лептылісны. Франтсіјаса револутсіјаыс став воңö муныг јöзлы сетіс выл мөвпјас, паккөдіс налыг вежөрнысö.

Чернышевскіј тöдліс кымынкö мукөд кывјас. Сіјö лыфдыс заграничаса газетјас, нігајас. Сіјö зев јона віңөдіс Франтсіјаса револутсіја-бөрға. Віңөдіс, кыңі револутсіјасö нуöдыгјас, франтсіјаса робочејјасöс да крестанаөс дорыг јöзöс франтсіјаса буржујјас сујалісны гілјотінаö ¹⁾. Том студент Чернышевскіј тіпгіс өлөмөн револутсіја-вöсна. Сіјö скöра зумыштчөмөн віңөдіс револутсіјасö буржујјаслы вузалыгјас-вылö. Сіјö каңаліс бур да омөл бокјасö, ошкіс чорыд да векыд револутсіонерјасö, нырнуöдыгјасö. Сіјö гөлмгаңыс відіс револутсіјалы воча муныгјасöс.

Чернышевскіј лыфдыліс гусөн заграничаса јона велöдчөм јöзлыг нігајас. Секі став государствоас вежөра јöзыс, учоннејјас, ужалыг јöзöс дорыгјас, вöлі мөвпалöны, кыңі лөгөдны став му-куңаыс долыд олөм, медым став јöзыс лөöны öткөфөг. Н. Г. лыфдыліс франтсіјаса учоней Фурјелыг да учоней немечјаслыг Фејжербахлыг да Гегельлыг нігајасö, Тöдмаліс налыг олөм-вылö віңөдөмсö.

Чернышевскіј вöлі јона велöдчөм морт. Сіјö вöлі тöдö і роч учоннејјаслыг нігајасö. Сегга аслас-гөгөр котыртіс төм јöзöс, вігтавлыны налы Росгіјалыг вöла-вылö петан тујјасö.

Чернышевскіј—крестаналөн револутсіонер.

Чернышевскіјлөн вергтö олан кадыс Росгіяын вöлі аслыс-пөлс. Сіјö олгөн ез-на вөв јон робочей класс. Пабрік-заводјас сөмын-на вöлі сь-дырјі бөгтгöны кыпавны. Н. Г. лы аслас револутсіонерей ужнас ез поң пыкыны робочејјас-вылö. Медға јона сылы

¹⁾ Гілјотіна—морт јур-өрөдан машина.

лоі горнітны вьл олөм - куза гөл да шөркодѣма служакјаскөд (разночінетсјаскөд).

Н. Г. редактірујтіс „Современник“ журнал. Ураднікјас, жан-дармјас зев јона-вөлі вічөдөны сіјө журнал-бөрсаыс. Мыјда позіс, „Современник“-ын Чернышевскіј гіжавліс быдѣама - тор - куза статѣтајас. Секи сіјө нуөдіс вьл мөвпјас, олөмсө вьл-ногөн вежөмлаң. Сіјө көсјіс крестанаөс кыпөдны воча сарлы да помешцікјаслы.

Чернышевскіј відіс двораналыг олөм - лөгөдөмсө. Вель уна јөз-пө Россіјаын грамота оз төдны. Крестана-пө јона гөллөс, југыдсө оз адѣны, олөны најтын. Карјас нөжјө быдмөны. Төргүјтан уж омөла мунө. Сарлөн олөмыс вужгаңыс кутіс сігмыны. Колө өдјө-жык сарөс да дворанаөс шыбытны власт-дорыг. Помешцікјаслыг мусө мырѣдыны да сетны крестаналы.

Ферт, тащөм кывјассө Чернышевскіј вежыда ез вермы віставны. Сіјө вісталіс мөд-ногөн. Шуам, сіјө сетіс асгыс кыв Россіјаса історіја ніга-вылө. Сек сіјө сещөм мөвпалөм нуөдө: немгаңыс - пө сарлөн да двораналөн властыс ужалыг јөзөс грабітө.

Сіјө ніга лыѣфыгылыг јуалө.

— Мыј вөчіс сарлөн власт XIII немын?

— Грабітіс.

— Мыј вөчіс сіјө XV немын?

— Грабітіс.

— Мыј вөчіс сіјө XVI немын?

— Грабітіс.

Чернышевскіјлөн кывјыс воžө сөгга бытөө оз мун. Öд сіјө оліс XVIII немын, лыѣфыгыс ачыс-нын вермас мунны воžө.

„Мыј вөчө властыс XVIII немын?“ кывјас-кузаыс.

Сы-вылө воча кывјыс ачыс локтө: „Грабітіс“.

Кызі кужіс, кызі верміс да позіс Чернышевскіј вөлі дорјө, төждысө крестана-понда. Позө вескыда шуны: **Чернышевскіј — крестаналөн револютсіонер.**

Чернышевскіј лібералјаслы муніс паныд.

Том јөз зев јона радејтісны Чернышевскіјөс. Öті төдса сылы вөлі шуө:

— Ме те-дінө көрталі пон-моз.

Чернышевскіјлыг іѣејјассө (мөвпалөмсө) том јөз разөдалісны став Россіја-кузаыс. Н. Г. зев мічаа кужіс горнітны, кужіс аслас-гөгөр чукөртны револютсіјалаң муныг став јөзсө.

Сыыг сіјөс ез радејтлыны гырыг гіжыејас, шуам, Тургенев, Толстој да мукөд. Тајө гіжыејасыс төдісны—локтіс мөд, ыжыд ве-жөра морт, ужалыг-јөзөс дорјыг.

Чернышевскіј ез лубітлы сөмын кыв-вылын вьл олөмлаң муныг јөзөс—лібералјасөс. Накөд Н. Г. зев јона венчіс, шуліс; тајө-јас-пө ужалыг-јөзөс вьл олөмлаң нуөдны оз вермыны, најө вьл

олөмлаң лөгөдан ужсө вермасны торкны. Тащөм когагөмыг либералжаскөд Лъенін зев бура казтыліс Чернышевскіјс.

Лъенін ошкыліс Чернышевскіјс. Чернышевскіј-пө 1850-д војасө вөлі мед-ыжыд вежөра, веккыд туж-вылын сулалыг гижыг. **Робочей класс Россіјаын вөвтөм-пөнда-пө Чернышевскіј ез вермы лыбны Маркс да Енгельс думјасөн олөм-вылө виқөдөмөз.**

Өніја сотсіалыст-револютсіонерјас (есерјас) вөлі шуөны: Чернышевскіј-пө подсө пунктіс најө партіјалы, Чернышевскіј-пө народнык. Сіјө абу збыл. Народныкјас вөлі шуөны: капіталызм-пө Россіјаын оз вермы лоны, крестана - пө вермасны овны пабрік - заводјастөг, вольнеј обшцінајасын. Чернышевскіј шуліс мөд-тор: капіталызмгаң-пө јөз вермасны вужны лөгыдзык олөмө. Чернышевскіј коммунист-јас мөвпалөмјас-дінө зев јона верміс матыгмыны.

Чернышевскіј кулөм - бөрын Лъенін большевикјаскөд 19-д нем помын сіз-жө шулісны: сіктса овмөс-вылын Россіјалөн історіја оз вермы сувтны, Россіјаын лоө капіталызм, кыптас робочей класс. Капіталызмгаң вермаң вужны коммунаөн олөмө. Народныкјаслы олөмыс мытчөдліс— народныкјас ез вөвны правөг. Чернышевскіјлөн кывјасы збылмісны: Россіјаын вөліс капіталызм, капіталызм-бөрын мі вөчам сотсіалызм-нога олөм. Өні індустріалізатсіја нуөдам, вужөдам овмөссө јона бур-техніка - вылө. Тащөм олөм-јывгыс Чернышевскіј төдіс 1850-60-д војасө. Чернышевскіј аслас југыд, ылө-казалан вежөрнас верміс зев воқө виқөдны, казалис воан олөмын локтан вежөмторјасө.

Чернышевскіј—ентсіклопедіст.

Чернышевскіјлөн ем зев бур міча гижөд: „Мыј вөчны?“ („Что делать?“). Сен сіјө горнытө коммунаөн опөм-куза.

Выл олөм вөчны-пө поқө бур техника-вылын. А народныкјас вөлі шуөны: выл олөм-пө поқө вөчны сіктса овмөс-вылө пык-гөмөн. *)

Чернышевскіјлыг лыдфыліс һигајассө Карл Маркс да сіјөс ошкіс. Плеханов, ыжыд філософ Россіјаыг, гижіс Чернышевскіј-кузасы быдса һига.

Чернышевскіј гижліс быдгама тор-куза статтајас. Сылөн емөс статтајас політика-јылыг, історіја-куза, література-куза да мукөд-тор-куза. Чернышевскіј зев јона радліс Л. Н. Толстой гижөдјас-вылын. Шуліс: петіс-пө выл гижыг, коді кужө зев пыдө пырны аслас гижөдјасөн јөз олөмө. Толстой ез вермы гөгөрвоны Чернышевскіјс. Сіјөс Толстой зев мігтөм - кывјөн відіс: лудік-дук-пө Чернышевскіјыс-кылө.

Чернышевскіј „Что делать?“ гижөдыг өні-на комі том јөз ақасны зев уна колантор. Тајө һигасө колө лыдфыны быд комі грамотнеј мортлы. „Что делать?“ һигасө зев јона Чернышевскіј олан-кадө лыдфысны студентјас, велөдчөм јөз, грамотнеј ужалыг војтыр.

Јона велөдчөмыс - понда, унатор - төдөмыс - понда Чернышевскіјсө шулөны уна паскыда төдөубн—энтсіклопедістөн. Чернышевскіј збылыг вөлі энтсіклопедістөн. Н. Г. Чернышевскіј—экономіст, філософ, історік, літературнеј крітік, беллетріст.

Олөмын овлывлөны ас-пөлөс кадјас—став олөмыс-вылө віжөдөмыс чорыда вежгө. Јөз велалөмаөг немчөжыс віжөдны олөм-вылө, ывлавыв-вылө (прірода-вылө), јөз-кост олас-ног-вылө өті-ногөн. Сегга локтас кад, ставыс кутас мөд бокгаң тыдовтчыны. Іскуствоын, літератураын, наукаын, філософіяын, політікаын, олөмын (бытын), петөны выль јөз, выль-ногөн сы-вылө віжөдысјас.

Тащөм јөзыс став важсө кулітөны, гөлөмөаңыс дорјөны выль-нога олөм-вылө віжөдөм. Тащөм кадө оліс Чернышевскіј. Ачыс Чернышевскіј нуөдө, котыртө велөдчысјасөс—студентјасөс, гимназістјасөс, служакјасөс, том јөзөс вермагны важ-нога олөмкөд.

Чернышевскіј быдсама торјөн інтересујтчіс, быдтор төдмаліс. Бур, лөгыд олөм-дырјі Чернышевскіј ескө верміс сетны Россіјаса јөзлы зев ыжыд ныгајас быдсама-пөлөс навка-куға.

Өні көсјам төдны Чернышевскіјлыг література да іскуство-бокгаң мөвпалөмјассө.

Чернышевскіјјөз мөвпалісны—іскуствоөн да літератураөн вермасны ужавны јона јен-нога јөз. Гіжыгы, художніклы-пө колө кушөмкө ас - пөлөс талант, геңіј. Сытөг - пө југыд, міча, шылыд мөвпалөмјас нэлөн оз артмыны.

Сегга секі шулісны: гіжыс, художніклөн, зев вежөра мортлөн мөвпјасыс оз чужны да пыкыны олөмө, јөз-кост венчөмө. Налөн-пө думјасыс локтөны кыгкө ывгаң.

Чернышевскіј зев лечыд гіжөдјасөн іскуство да література-куға петкөдліс, мыј ыжыд вежөра јөзлөн—учонејаслөн, поетјаслөн, художнікјаслөн мөвпалөмјасыс петісны јөз олөм-пыщкыс-жө, јөз олөм-пыщкын-жө најө мөвпалөмјасыслөн вужјасыс. Тајө-куға Чернышевскіј гіжліс універсітетыс петан лунјасө быдса уж (диггер-татсіја) да профессорјас-возын сіјө ужсө кутіс дорјыны.

Іскуство да література-вылө Чернышевскіј віжөдөм-куға міжанлы јона колө төдмавны. Сы - куға емөг бур - ныгајас. Сы - куға мі кутамө төдны өніја літературалыг да іскуствоыг туж - пасјассө, кузам накөд вөфітчыны, сіјөс індыны ужалыс јөзлы пөлза-вылө.

Сегга Н. Г. пыр көсјыөіс гіжны став олөм-куға уна ныгаа энтсіклопедіја, кытчө-пө мед пыріс став муывса учонејаслөн мед-бур мөвпалөмјасыс, став наукаыс. Ез удајтчы тащөм ыжыд ужсө Чернышевскіјлы нуөдны. Сарлөн жандармјас да урафнікјас торкісны југыд мөвпалөмјассө Ніколај Гавріловіч Чернышевскіјлыг.

Учонеј револьутсіоньерөс мөдөдісны катаргаө.

Чернышевскіј вөлі журнуөдыг Россіјаын револутсіја ужнас. Нуөдө аслас-бөрын зев уна јөзөс. Тащөм мортөс сарлөн власт терпітны ез вермы.

Н. Г. вöли тöдö асöыс вoзö оло́мсö. Гöтырыслы вöли вiстaлö: рeгыд-пö мeнö суясны турмаö, мeнaм мöвпaлöмjас-пö сaр-олöмлы мунöны пaныд

Ез ковмы дыр сijö кадсö видчысны. Гурiны лок jöз, вöчiсны донос Чернышевскij вылö. Сарлы сijö i колiс. Jуль тöлыгын 1862 воын Чернышевскijöс арестутiсны, пукöдiсны Петропавловскеj крепостö.

Кык во мунiс оледствије. Сөгга Н. Г. Чернышевскijöс лiшi-тiсны став праваыс да мöдöдiсны катаргаö даcноль во-кежлö. Су-дiтiгөн зев jона полiтса емeкайтчiс Чернышевскij вылын

Катаргаын Чернышевскij нöшта-на ескö кутчыслiс гiжны полiтiческой eкoнoмijа-куза, сöмын сы-кi-улын eз-вöвны колан нiга-жас, нeкөн вöли гiжнысö.

Ссылнеjас-пöвсын Чернышевскij eз дугöдлы асöыс jурдöдчан-ужсö.

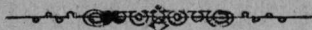
Арнас 1883 - d воын Чернышевскijöс жандармjас мöдöдiсны Астрахань-карö. Квайт во-мыстi, октабр 17-луно Нiколаj Гаврiловiч Чернышевскij кувöс аслас чужан карын, Саратован.

Немечjаслөн учонej Вiлгeльм Лiбкнeхт шулiс: Чернышевскijöс-пö сaр лoвjөн гуалiс.

Буржуjаслөн наука быдсамöныс зiлiс Н. Г. Чернышевскij-куза нe сорнiтны, сы-jылыс чöв овны, мед сijöс нeкoд eз лыгт да eз вермы кaчтывны. Буржуjаслы Чернышевскij вöли вöрöг, ывдöр морт.

Öнi мiжанлы Чернышевскijлыс нiмсö колö петкöдлыны СССР-са став ужалыс jöзыслы, код-пoндa немсö тöждысiс ыжыд гiжыс, ыжыд револутiонeр, ыжыд учонej Нiколаj Гаврiловiч Чернышевскij.

Велöдысjас, велöдчысjас, комсомолчjас, став грамотнеj jöз, лыдöj Чернышевскijлыс гiжöjяссö. Велöдчöj овны, коcаcны выл оло́м дорjөм-куза Чернышевскij оло́мыс.

Жугыль.

Комі літературалон сөвман тулласыс.

(КАПП мөд конференциялөн индөдјасыс).

Пролетариат-нога комі гіжыяс ассотсиациялөн облагувса мөд конференциясылөн (вөлі тавога сентябр төлыгын) ужјасыс инмөны пагыда став комі советса общественностлы. Мөд-ногыссө, ферт, ез-і вермы лоны. Міјан став общественност-вогын емөс літературалы јона инмана гырыг мојас, кодјасөс пролетариат-нога комі гіжыяслы бокө колны њеқызі ез поң. Сецөм гырыг мојасыс—комі літератураа кыв бурмөдөм, коміөдчөм, театр пагкөдөм, њга лөсөдөм да лөңөм, чельадлы художествоа література сетөм. Дај ачыс художествоа література лөсөдөмыс қоңнас инмө быд комі ужалыс мортлы, ем-кө сылөн кысөмыс художествоа літературанас төдмасөмлаң. Ферт, зев омөл лоі, нинөм-ескө ез сет, конференция-кө ез сорңит да шу асгыс кыв тајө мојасөс нүдөм-куға.

Мі вермам лоны пролетариат-нога гіжыясөң.

Пролетариат-нога гіжыяс өтүвтчөмјаслөн могыс—лөсөдны пролетариат-идеологияа література. Крестана-пөвсын олыс пролетариат-нога гіжыяслөн тащөм могыс сөктаммө. Сецөм гіжыясдылы-өд колө зільны отсавны партиялы да пролетариатлы, мең крестанаыслы мөвпјасөс бергөдны пролетариатлы колана-ногөн, мең крестанаыс пролетариат јурнүдөмөн мунисны социализмлаң.

Вермө-ө нүдны тајө могсө пролетариат-нога комі гіжыяслөн өтүвтчөмыс? Сулалө оз сјө аслыс бөгтөм њим доныс?

Тајөс вигтавтөң, виңөдлаң, коді вермас лоны пролетариат-нога гіжысөң. Ферт, мең-бура, мең-өдјө пролетариат-нога література лөсөдны вермыясасыс—пролетариат-нога гіжыясасыс петасны робочей класс-пөвсыс. Дај сецөм гіжысыс уңжыкыс петас робочей класс-пөвсыс. Сөмын пролетариат-нога гіжыясасыс вермөны петны дај петөны оз куш робочей класс-пөвсыс. Најө петасны щөң крестана-пөвсыс дај ужалыс интеллигентсия-пөвсыс, гөгөрвоасны-кө қоңнас пролетариатлы идеологиясө да кутасны гіжы ставсө пролетариат мөвпјас-ногөн.

Кор ми, комі гіжыяс, мең-вогсө-на (1926 воын, мартын) бөгтөм котыртчыны да шуім өтүвтчөмыслы њимсө сетны пролетариат-нога комі гіжыяслөн ассотсиация (КАПП),—өткымын јорт шуагысны: „кущөм-нө ті пролетариат-нога гіжыяс! Ставнөд крестана-пөв петөм јөз. Пролетариатыслыс дуксө-на енө кывлөј. Колө тіјанлы шуыны прөста комі гіжыяс өтүвтчөмөн“. Та-ногөн еласыяс мијан ассотсиация-вылө өні-на емөс.

КАПП котыртөмгаң өніја конференцияөң колы кык во. Тајө каднас КАПП-лөн ужыс петкөдліс—сјө ас-вогас пуктөм могсө вермө нүдны. Өні-кежлө емөс-нөн бур гіжөдјас пролетариат идеология-боксаң. Өткымын комі гіжыяс КАПП-ө пырөм-бөрын буржыка вежөртөны пролетариатлы идеологиясө.

КАПП-ын қик-нөн пролетариат-нога гіжысөд еша-на. Дај најө, оз-оз-да, өткымыныс кежыштлывлөны асланыс гіжөдын пролетариат идеология-боксаң. Тајө шуөм-вылас шеңчыны нинөм. Кекущөм дивө тани абу. Мі-өд петім крестана-пөвсыс. Олам крестана-пөвсын. Бөгтам гіжан-гурөссө крестана олөмгамыс. Гіжам

крестаналы. Регыдөн ічотыгаң пырём ідеологіятө бырөдны өкыд, өтї здукөн орөдны он вермы, јешщө-кө-һын велөдчөмыд абу тырмымөн. Сы-вөсна комї гіжы-јаслөн овлывлөны пөлінтчөмјас (ічөт лібө ыжыд) пролетаріат ідеологіјаыг ет-чывлөмјас крестана-нога мөвпјаслаң. Сөмын ташөм һелучкіјас-вөснаыс оз-на поз шуны—пролетаріат-нога гіжыгөн он вермы лоны, зїл көт-ен. Велөдчөмөдн, агны мөс крїтікујтө мөдн мї вочасөн вежөртам бура пролетаріатлыг ідео-логіјасө дај пролетаріат-нога література кутам кужны етны. Колө кежлагөм-јассө, пролетаріат ідеологіја-бокгаң һелучкіјассө чорыда крїтікујтны да крїті-кујтөм-пырыс вочасөн бырөдны. Со мыј шуїс конферентсіја ідеологіја-бокгаң һе-лучкіјаскөд комї художествоа літератураын вермагөм-јылыг.

Воқө-кежлө конферентсіја етїс індөд пролетаріат-нога комї гіжыгјаслы: „надеја-пырыг, долыда віқөдны өнїја да воқыса олөмыс-вылө, вочасөн пыр-өтарө бырөдны крестана-нога ідеологіја, велөдчыны крестаналы сујны лөглунсө важ (буржуазней) јөз-кост оласногыс-вылө, зїлыны отсавны да јонмөдны сөветвласт, һырдыгыны выл оласнога, культураа олөмлаң“.

Колө төдны олөмсө.

Мед-егкө гіжыг верміс бура нуөдны лыддыгысө, кытчө көсјө, мед імөдчїс лыддыгыслы өлөмас, колө бура төдны мыјөн олө лыддыгыгыс, мыј корө сіјө, кықїжык да мыјөн сы-дїнө матыгмыны. Колө бура төдны олөмсө дај ужсө, адқы-ны—мыј керсө ас-гөгөрыд. Мїјан гіжыгјас-пөвсын тајө абу тырмымөн. Унаыг кыв-лан „норасөм“: колө-пө-егкө гіжны да сурөсыс оз сур. Ог төд, мыј-јылыг гіжны. Тајө вөлі војдөржык, ем-на-ї өнї. Тајө петкөдлө—гіжыг оз бура төд олөмсө, оз адқы—мыј керсө сы-гөгөрын кықї пуө-мунө олөмыс. Конферентсіја щөктїс быд пролетаріат-нога гіжыглы јїтчыны ужалыг јөзкөд, велөдны да төдмавын најөс, өтув накөд нуөдны обшествоа уж. Секї сөмын верман нуөдны ас-бөрғыд лыд-дыгтө. Сөгса колө етны літературатө, мед комї крестаналы вөлі гөгөрвоана. Сы-вөсна колө „велөдчыны јөзсө выл олөмлаң нуөдны һе куш еща етана агїт-кајасөн, а комї крестанаыслы гөгөрвоана да матысса художествоа образјасөн. Те-куға колө: өтї-кө, лептыны ассыд төданлунтө політіка-јылыг да јөз-кост оласног-јылыг, мөд-кө, төдмавын јөз-костса мїча сорысө, фольклор“.

Мїјан комї ужалыг јөз-пөвсын ез вөв лүчкіа гөгөрвоөм—дыр-ө кежлө-нө ковмас кыпөдны комї культурасө зөңнас, щөщ комї художествоа літературасө—өтї јүкөдсө комї культуралыг. Гашкө-пө зев регыд-кежлө-да. Сїз-кө, һнөм-ї торја та-бердын мырсыны. Оз төдны вөлі кықї јїтны натсіонала культура лөбөдөмсө ставмувывса (інтернатсіонала) культура лөбмкөд. Сы-вөсна конферентсіјалы лої віставны та-јылыг. Комї література лөсөдөмыд абу талунја-кежлө уж, сіјө дыр-кежлө ужыс.

Конферентсіја вескыда донјалїс пролетаріат ідеологіја-бокгаң важ, рево-лүтсіјаөз лөбм комї художествоа література. Донјалөмыс мїјан ез-на вөв, сїзкө шунысө зев колана вөлі.

Ставсојузса пролетаріат-нога гіжыгјас ассотсіатсіјалөн мед-воқза лунсаыс шуөма вөлі нуөдны аскрїтіка. Сөмын аскрїтіка отсалас сөвмыны воқө мунны пролетаріат-нога художествоа літературалы. Конферентсіја воқө-кежлө јешщө јонжыка щөктїс нуөдны КАПП-пыщкын аскрї-тіка ужсө. Со кущөм шуөмјас конферентсіјалыг мї лыддам јона коланаөн політіка-бокгаң.

Кущөм мїјан комї література.

Конферентсіја пыдыгаң віқөдліс мыј-выјаө воөма өнї-кежлө комї художест-воа література. Сїјө вескыда шуїс—комї художествоа література, көт-ї пыр-өтарө воқө мунө, пыр-өтарө сөвмө, вывтї-на жеб. Сїјө збыл. Вывтї уна пыкө-дыс літературалы өдјөжык сөвмөмыслы. Важ, револүтсіјаөз літератураыд еща. Мыј вөлі, сіјөс һекықї ез поз павкөдны јөз-пөвсө. Војдөр унжык комї гіжыгыс-

лы петны некущом тујјас ез вѳвны. Ещанік комі гіжыыс вѳлі, дај најѳ ужлы быд-ногыс пыкысны. Сің-кѳ, важ наслідствоыс міјан літературалѳн абу. ѳніја комі гіжыјас унжыкыс ічѳта велѳдѳм вѳјтыр. Літературасѳ печатајтаніныс ез вѳвлы тырмыѳн. Крїтіка уж омѳль. Рѳч література унжык комі гіжыыс озтѳдны бурасѳ.

Комі художествоа література сѳвмѳдѳм-могыс, пролетаріат-нога література бурмѳдѳм-могыс, колѳ паскѳдны велѳдѳм, лѳсѳдны да бурмѳдны крїтіка. Крїтіка ужтѳ бурмѳдѳмыд бара-жѳ пыкѳ кужыс крїтікјас абутѳмѳ. Сің-кѳ, КАПП-воѳын сувтѳ мог—корны да велѳдны крїтікјасѳс. Велѳдѳмсѳ дај крїтікасѳ колѳ, артмѳдны сіңі, мед комі пісателјас регыджык бура вежѳртныс пролетаріатлыс ідео-логіјасѳ дај ѳтшѳщ бурмѳдісны гіжанногсѳ.

Комі літератураын зев еща художествоа прозаныс. Ставсѳ поѳѳ чуѳн лыдѳыны. Мед-јонасѳ гіжѳны вѳлі асланыс гѳлѳманыс мыј ем (лирика). Комі гіжыјас „ускѳдѳны“ кывбур-вылѳ (стихи). Мѳд-ногысѳ мед-воѳтѳ ез-і вермы лѳны. Комі гіжыјас, револутсіја-бѳрын налы асгыныс самлуннысѳ петкѳдлыны тујыс лѳі да, важ гу-коѳ олѳмыд петѳм-бѳрын нїмкоѳа паскѳдісны асгыныс бордјасѳѳ, ылісны гѳраа асланыс мѳвпјас-јылыс, асланыс радлѳм-жугласѳм-јывгыс. Тајѳс гіжны мед-јона кыскѳ кывбурѳн. Сегга мѳд-бокгаң-кѳ бостны, не зев бур (а міјан уна-на ем омѳлыс) кывбуртѳ кокнїжык гіжны художествоа проза-дорсыд. Куш кывбура літератураыд вывтї-на еща, сѳмын ѳтї ічѳтік пелѳс-на став літератураас. Колѳ КАПП-лы зоннас јѳна бостгыны художествоа проза лѳсѳдѳмѳ. Міјан нїнѳм-мында абу чѳлафлы лыдѳан художествоа література. Оз тырмыны сїктјаслы комі пресајас. Тащѳм літературасѳ лѳсѳдѳм-вылѳ КАПП-лы ковмас зѳлтчывны.

Комі гіжыјас оз-на бура тѳдны комі кывлыс аслыс-пѳлѳс образјасѳѳ. Та-вѳсна уналѳн гіжѳдыс художествоа-бокгаңыс артмѳ не шылыда. Міча кывјѳн, јік комі-ног гіжны отсалас јѳз-пышса ыланкывјас, мојдјас, нѳдѳмјас (фѳльклор) тѳд-малѳм. Ыжыд уж сувтѳ КАПП-воѳын ѳтув Комі му тѳдмалан ѳбществѳкѳд чу-кѳртны да етны пролетаріат-нога гіжыјаслы фѳльклор.

Комі література кыв.

Комі гіжыјаслы дај став комі ѳбществѳногтыс ковмас тѳждысны комі література кыв бурмѳдѳм-шылѳдѳм-бокгаң. Танї вел-уна-нын-ескѳ вѳчѳма да уна-на-жѳ і вѳчтѳмторјыс колї. Комі гіжыјас тајѳ сорныын сз-на вѳлі ѳтї кывјѳ воны. Комі література кыв бурмѳдѳмын, ѳерт, мед-ыжыд ужсѳ лѳѳ вѳчны наукалы. Конферентсіја уна сорнїтїс література кыв-јылыс, гырыс індѳдјас етїс тајѳ ужсѳ тѳдмѳдѳм да паскѳдѳм-могыс. Література кыв фундамент-пыдѳдыс колѳ важ-ногѳн Сыктывдїнкар-гѳгѳрса сорнї. Тајѳ сорнїсѳ вѳлі шуѳма бостны важѳнжык-нын ушїтельјас конферентсіјас-вылын, гіжыјас конферентсіја-вылын. Мѳд конферентсіја КАПП-лѳн література кывсѳ озырмѳдѳм-могыс шуїс вылтор: кывлыс нормајасѳѳ паскѳдны, гіжан кывјѳ став комі сорнїсікасылыс лексікасѳ да дїнвуж суффїксјасѳѳ сужѳмѳн. Колѳ бостгыны чукѳртны кывјас да лѳзны ыжыд комі словарь, практикаа комі грамматика, заводїтны наука-доргаң велѳдны комі діалектјас. Конферентсіја шѳктїс лептыны сорнї став фїнугор јѳз-пѳвсын ѳтувја шрїфт лѳсѳдѳм-јылыс.

Колѳ кутны јїтѳд комі-пермјакјас гіжыјаскѳд.

Конферентсіја-вылын вѳлі сорнї комі-пермјакјас гіжыјаскѳд јїтчѳм-јылыс. Комі-пермјакјаслѳн сорнї-ногыс зев омѳла торјалѳ міјан комі-зырана кывјыс. Коркѳ кадѳ тајѳ кык-сікас сорнїсѳ колѳ ѳтлаавны ѳтї література кывјѳ. Пермјакјас-пѳвсын емѳг бур пролетаріат-нога гіжыјас: Лїкачѳв, Піту-ѳнѳ, Габрїл-Пјѳдор, мукѳд. Пермјакјаслѳн ѳтї вѳжын сорнїсікас абу „Л“ шы (шуам, міјан—локтѳны, налѳн—воктѳнѳ). Міјан сорнїсікасѳ матыгмѳм-могыс, пермјакјас асланыс ѳнїја література кывјас „Л“ шысѳ (звук) сујїсны. Конферентсіја шуїс бостгыны

өнігаң-жө матыгтны өніја кык комі література кывсө, сы-вөсна колө шөр шко-
лајасын велөдны мөда-мөднымлыг кывјассө, культура ужнуөданінјаслы сузөдавны
мөд горныса ыгајассө, лежавны кыкнан кыв-вылас сора ыгајас, сігі возө.

КАПП отсалө петны выль гіжыөјаслы крестана-пөвсыө.

Комі гіжыөјаслөн КАПП-ө котыртчөмыс бурсө сетіс ез сөмын важ комі гі-
жыөјаслы. Котыртчөмыс отсаліс пагкыда-коф петны выль гіжыөјаслы, бурмөдны
налыс гіжансамнысө. Комі гіжыөјаслөн-кө некушөм өтутвчөм ез вөв, выль гіжыө-
јас петөмыс ез-ескө сешөм өдјөсө вермы мунны. Ыжыд колантор КАПП верміс
нуөдны—отсавны петны выль гіжыөјаслы крестана-пөвсыө (војдөр-өд гіжыөјасыс
петлісны сөмын ушітелјас-пөвсыө да студентјас-пөвсыө). Возө-кежлө ковмас важ-
ногөн зілны содтыны комі гіжыө лыдсө, отсавны выль гіжыөјаслы петкөдлыны
асгыныс самлуннысө. Выль гіжыөјассө велөдөм-могыс колө өтуттавны літерату-
раа кружокјасө, чүјдөдны најө ужөн. Колө зілны да ошкыны школајасын кіпо-
мыс гіжөм літератураа журналјас лежөм.

Конферентсіја шуіс коланаөн ассотсіатсіјаө публітсістјасөс босталөм, накөд
художествоа література гіжыөјаслөн емөс уна өтсама мојјас-да. Шөктіс ыставны
КАПП-ыг сешөм јортјасөс, којјас важөн-нын ынөм ез гіжлыны.

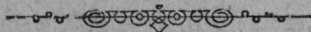
Художествоа літератураөн јөзөс төдмөдөм-јылыс.

Конферентсіја кывзіс доклад Комі іздателъствоыг возө-вылө комі літерату-
ра лежөм-јылыс. Комі література төдчөмөн јона сөвмөма, возө-кежлө паскалөм-
ногыс јонмөма. Художествоа література лежөмыс пыр-өтарө паскалө-жө. Ыжыд
восков вөчөма художествоа література возө сөвмөмлы „Ордым“-журнал куш ху-
дожествоа література журналө лөсөдөмөн.

Быдсама-пөлөс комі літератураыс, шөщ художествоа література крестана-
пөвсө омөла-на разалө. Комі ыга лежанінлы колө тајө уж-вылас јонжыка бост-
гыны. Художествоа літератураөн јөзөс төдмөдөм-могыс да разөдөм-могыс КАПП-
лы колө вөчавлывны пагкыда комі рытјас, гіжны газетјасын да журналјасын
ыгајас петөм-јылыс, лежны художествоа літератураа альманах.

— „ —

Со кушөм мојјас сетіс конферентсіја КАПП-лы комі художествоа літерату-
ра паскөдөм-вөсна. Тајө мојјассө верман вөчны, быд пролетаріат-нога комі гіжы-
ө-кө өлөмгыс бостөас на-бердө, став обшествоа организатсіјас-кө кутасны
отсавны КАПП-лы нуөдны конферентсіјалыг шуөмјассө. А отсавнытө, ферт, ков-
мас. Став індөдјассө конферентсіјалыг бура нуөдөмөн комі художествоа літера-
туралы вөгас пагкыджык туј; комі література вермас јешшө јона отсавны ко-
мі ужалыг јөзлы кыпөдны культурасө, өзјөдас мунны выль бур олөмлаң.

КАПП Конферентсіјалөн резольутсіјајас.

КАПП правленьне уж-јылыг.

Пролетариат-нога комі гіжыгјас ассотсіатсіјалөн Областувса мөд чукөртчылөм, көні вөліны щөц пролетариат-нога комі-пермјакјас гіжыгјасгаң представітельјасыс, правленьнелыг уж-јывгыс доклад кывзөм-мыгты, шуіс:

1. Пролетариат-нога комі гіжыгјас ассотсіатсіјалы асгыс мед-ыжыд могсө—лөгөдны пролетариат идеологіја-нога¹⁾ художествоа література—сөкыджык артмөдны, асланым комі пролетариат абу-да. Комі олөмын КАПП-лы лоө бостны аслыс вынсө крестана-пөвсыг да лөгөдны крестана вежөртаслы інмана література. Комі пролетариат абутөм-вөсна оз-на поң чajtны—бытөо комі гіжыгјас асланыс идеологіјаөн оз вермыны лоны пролетариат-гіжыгјасөн. Пролетариат-література вөчыгөн вермас лоны несөмын робочейјас-пөвсыг петөм морт, вермас щөц лоны крестана-пөвсыг да інтеллекгентсіја-пөвсыг петөм быд гіжыг, зікөң-кө-нын, ферт, сіјө гөгөрвоөма пролетариатлыг идеологіјасө. А „пролетариат-ногөн мі лыфдам література, гөгөрвоө-кө сіјө (літератураыс) олөмсө (мірсө) пролетариат-нога мөвпјасөн, зілө венны лыфдыгјассө капитализмкөд вермагыс да сотсіализма общество лөгөдыг робочей класс мөвпјас-ферты“ (ВАПП-лөн Ставсојузса мед-воңда сјезд резольутсіјаыг).

2. Крестана-пөвсыг петөм гіжыг, крестана-пөвсас олгөн дај налы гіжігөн, первојјассө, ферт, сетчывлө идеологіја-бокгаңыс дај гіжан-ногнас (по форме) крестана мөвпјаслы. Міжанлы колө марксізм-нога крїтіка-пыр, велөдөм-пыр гіжыгсө төдмөдны дај гөгөрвоөдны пролетариат идеологіјаөн. Міжанлы колө зілны сецөм гіжыгјассө пөртны гіжыгө, коді кужө дај вермө венны крестаналыг вежөртассө робочей класс мөвпјас-ногөн. „Крестана гіжыгјас-вылө колө бура візөдны дај мед вөлі налы міжангаң отсалөма. Міжанмогыс со куцөм: вужөдны крестана гіжыгјас-пыр-өтарө-соданлысө пролетариат идеологіја туй-вылө. ферт, тајө могсө нуөдігөн оз поң бырөдны најө ужыг (творчествоыг) крестана-нога художествоа-література образјассө²⁾“ ВКП(б) (Тцентральнеј Комітетса резольутсіјаыг: „Партіјалөн художествоа літератураын політікаыс“).

1) Идеологіја—мөвпгам.

2) Гіжан-ногјассө.

Көт-і сөкыд ужсө нуны, көт-і уна гырыг ңелучкijas-на колины, пролетариат-нога коми гижыгяслөн ассотсиатсияс асгыс могсө нуөдө вегкыда дај гырыг ужјас-нын лоі вөчөма: — идеология-бокгаң бур гижөдјас емөг („Мунөны“, „Ленин-гу-дорын“, сиз воқө), буржыка-нын гөгөрвоисны кымынкө коми гижыг пролетариат-лыг идеологиясө.

3. Бөрја кадөз КАПП мед-ыжыд вынсө пунктис, медем 1) асгыс котыртчөмсө помавны да ВАПП-лыг¹⁾ платформасө пыдди пунктыг став коми гижыгяссө котыртны, 2) төдмавны да петкөдны выль коми гижыгяссө, 3) лөгөдны коми художества литература печатајтан места.

4. КАПП. правленьелыг ужсө—вылыг гижавигөн (перерегистрация) отувтчөмө сөмын куш гижыгяссө да критикјассө бөгтөмсө, сиз-жө публицистјассө, конференция шуө вегкыдөн. Вылыг гижавигөн нуөдөм-бөрын ассотсиатсиялыг котыртчан ужсө лыддыны помалөмөн.

5. КАПП-өн аслас могјаснас да ужнас јөзөс төдмөдөм-вөсна, коми художества-литература јөзөдөм-вөсна, төдчымөн өдјөжык кутисны содны выль коми гижыгяс крестана-пөвсыг. КАПП лөгөдтөз момі гижыгяс вөлі петөны сөмын ужалыг интеллигентсия-пөвсыг (уцифелјас, студентјас). А өні гижан ужыс јонжыкасө кутис петны крестана том јөз-пиг, мед јонасө гелкорјас-пыщкыг. Гижны бөгтөмөсө (Сыктивдинкарын дај өктјасын гырыг школајасын) котыртөма литератураа кружокјасө. Тајө кружокјасыс ужалөны КАПП туддөдөм-серти.

6. Мі муним воқө коми литературалы торја журнал лөгөдөмын. Быд төлыгса „Ордым“—журнал (ыжданас 4 печатнеј лист) октабр төлыгсаң лоө куш художества-литератураа журналөн. Тајө журналыс өнја кад-кежлө ассотсиатсиялы тырмас.

7. Велөдчөм-вылө, аскритика-вылө КАПП правленьелөн омөльжыка вижөдлөма (сизө могсө егкө правленьелыс ас-воқас мед-воқаңыс сувтөдлис-да). Тајө лоі, котыртчан уж-вылө мед-јона вынсө пунктөма-да, сы-вөсна.

8. Коми литератураөс чоңнас, щөщ торја гижыгјасыг гамсө дај торја гижөдјас критикүтөм „Ордым“ журналын омөла мунис, абуөг-на мијан литература-јывгыс быд-бокгаң гижны вермыны кужыг критикјасыс-да.

9. Коми художества-литература,—көт-і уна бурыс-нын сөлөн ем, пыр-өтарө воқө мунө (унжык-нын епоса гижөдјас, заводитчис вистјас-ногөн гижөм паскавны)—улын-на сулалө. Гижны-бөгтөмөсө оз-на кужны артмөдны художества — бур, мича, кокни кывја гижөдјас пыщкөссаңыс дај ортсы-бокгаңыс. Том гижыгяс-пыщкыг мукөдыс егкө-і петкөдлисны-нын асгыныс кужан гамнысө, сөмын бу-

1) Прслетариат-нога гижыгяслөн ставсојузса ассотсиатсия.

ра гижыгјасқз вотқз-на сувтісны өті местаө, воқө мунөмыс ез кут төдчыны. Комі гижыгјас лыднас дај гижангамнас кыпалөны һөжјө.

10. Комі ассотсіатсіја-пыщкын мукөд том гижыгјаслөн төдчө лептыгыштчөм. Сіјө тыдалө со мыјјас-герті: ВАПП-лыг платфор-масө пыдді пуктыг бур комі гижыгјасөс һинөмабуыг крїтїкујтөны; оз көсјыны пыдді пуктыны јорта-јорт-пөвсса крїтіка; сің-таз, омө-лыһика віқөдөны велөдчан могјас-вылө. Тајө һелучкіјаслаһыс бет-чыгјаскөд колө чорыда тышкаһны. Тајө-өд кысгас медбөрінас ВАПП-лыг велөдчөм-јылыг лозунгсө вунөдөмө, сің-кө і вежөртассө да гїжны кужангамсө бурмөдны һе көсјөмө.

11. Овмөс-бокгаһ да торја-һин југыдлун-кыпөдөм-бокгаһ сот-сіалїзм-нога олөм лөгөдөм сөкыдлунјас-вөсна, комі гижыгјаслөн ічөт велөдчөмныс-вөсна,—комі літератураын өткымыныг паныдаг-лө олөм-вылө жугыла віқөдөм. Мед јона-һин жугылымылөмыс ты-далө гїжны-богтгыгјаслөн олөмгам (быт)-јылыг да нывбабајасөс важ олөм-ногыг мездөм-јылыг гїжөдјасын.

12. Пролетарїат-нога комі гижыгјас ассотсіатсіјалы воқө-кежлө колө чорыда нуөдны олөмө ВАПП - лыг лозунгсө — „велөдчөм, гїжөм, аскрїтіка“. Мед-јона ковмас віқөдлыны велөдчөм-вылө да аскрїтіка-вылө. Најө-өд і отсалөны бурмыны гїжангамныслы про-летарїат-нога гижыгјаслы.

13. Велөдчан ужө колө сујны:

а) мед быд пролетарїат-нога гижыг ыкөқ гөгөрвоіс партїјалыг мунаһ тујсө сотсіалїзм-нога овмөс лөгөдөмын, партїјалыг да про-летарїатлыг мунаһ тујсө культура ужын пролетарїат ыжыдалїг-дырјї, дај мед кужїс сіјө тујсө нуөдны крестана-пөвсын.

б) Велөдны да гөгөрвоны мукөд сорһа јөз-пөвсса пролетарї-ат-ногөн гижыгјаслыг гїжөдјассө. Сіјө-өд отсалө - жө гөгөрвоны пролетарїатлыг ідеологїјасө.

в) Ставмувывса літератураыслыг бурторјассө богтөм-могыг, велөдны дај пролетарїат ідеологїја-ногөн гөгөрвоны важ літерату-ра, торја-һин јона классїкјасөс.

г) Лептыны, кыпөдны југыдлун, мед ескө верман буржыка гїжны. Југыдлунтөг-өд бура гїжны он вермыв һекор. Щөщ төд-маһны поеһїја да проза теорїаөн.

д) Отувјөн відлавыны да крїтїкујтны торја гїжөдјассө гижыг-лыг дај став гїжөдсө торја гижыгјаслыг.

14. КАППса быд шленлы колө став ужалыг јөзыскөд јїтөд кутны, бура төдны налыг олөмсө гөгөрбок, јөз-костса уж нуны. Сөмын секі гижыгыд вермас јөз вежөртассө дај гөлөмнысө мед-бура кыскыны ас вігталөмјас-дінас.

15. Ассотсіатсіјалы колө і воқө-кежлө төдмавыны да богтны ас-кїподулас выл гїжны-богтгыгјасөс. Сы-восна колө пагкөдны јөз-пөвсө КАПП-лыг могјассө, јїтчыны газетө гижыгјаскөд, сізі воқө.

Отувтавыны гїжны-богтгыгјасөс кружокјасө. Леқавны „Ордымө“ налыг гїжөдјассө да крїтїкујтөмөн сөтавыны бур індөдјас. КАПП

правлењнелы колö сетны кружокјасас велöдчан программајас. КАПП-са шленјаслы јонжыка отсавны гижны-богтгыјаслы, мед-воzza гижöдјас-јывгыс зев видчыгöмөн сорнитны-критикујтны. КАПП правлењнелы зилны паскöдны да ошкыныгырыгжык школајасын кiпомыг литература журналјас леzöм.

16. Кутны чорыд јитöд правлењнелы КАППса шленјаскöд „Ордым“-пыр дај торја гижгöмөн. Шленјаслы ас-костаныс колö гижасны-і.

17. ВАПП-са сјезд шуöм-герти, КАПП правлењнелы регыджык видлавны выльпöв КАППса шленјасöс. Выльпöв видлалигас видzöдлыны КАППыслыг зöннас ужсö дај весавны сещöм јöзыг, кодјас важöн-нин нинöм ез гижлыны.

18. Култура-гертыс да кыв-гертыс пролетариат-нога комi гижыгјас ассотсиатсија нöти оз торјав пермјак кывјөн гижыгјас öтувтчöмыг. Художествоа-литература лöгöдан могјасыс кыв-бокгаң кыкнаныслöн öткодöг. Сы-вöсна конферентсија щöктö КАПП правлењнелы богтны комi-пермјак гижыгјас öтувтчöмөн чуждöдöмсö зöннас дај лыффыны сiјöс КАПП-филиалöн. Сы-куза војдöр шыöдчывыны РАПП ¹⁾ правлењнелö. Щöщ леzавны комi-пермјакјаслыг гижöмсö „Ордымö“.

19. КАПП-лөн воzö-кежлö мед унжык вöли нуöдöма художествоа-литература-вылö критика. Критика-пыр колö индыны гижыглы гижан тужсö гижöд ортсы бокгаңыс дај пыщкöсгаңыс. Мед-јона колö критикаөн вермагны идеологияөн кежлагöмјаскöд, мешщанамоз, ас-вöснаыс сöмын тöждыгыс јöз-моз наргöмјаскöд, важ оланног ошкöмкöд. Критикалы колö отсавны гижыгыслы тöдмавыны јöзкост олöмсö да ужсö пролетариат-ногөн.

20. Ассотсиатсијалыг да комi литературалыг пунктöм могјассö јöз-пöвсö паскöдöм-куза, вöчлывыны комi литература-рытјас, гижны комi художествоа-литература-јылыг газетјасö да сiз воzö. КАПП-лы зöннас дај быд шленлы отсавны совет-аппарат комiöдан ужын, отсавны Комi облагтын театр уж лöгöдöмын.

21. КАПП-лыг конферентсијасö чукöртлывыны быд во, корлыны сетчö ассотсиатсијалыг став шленјассö. Корны облагтувса бјуджетыг отсöг конферентсија чукöртöм-вылö.

22. Комi култура кыпöдан ужö став ужалыг јöзсö матыстöм-могыг, выль олангам сiктјасö гујöм-могыг, конферентсија щöктö КАПП правлењнелы кыпöдны сорни быд во комi национальней култура празник („олимпиада“) нуöдöм-јылыг.

23. Тавогаң-жö богтгыны леzны комi художествоа-литература алманах.

1) Пролетариат-нога гижыгјаслөн Фочмуывса ассотсиатсија.

Комі літературалы воґо-вылө паскалан тујјас.

(Шаков-јорт доклад-куґа резољутсіја).

Ставмувывса јөзлөн да ас-горња јөзлөн культура.

1. Немөвејса олігөн јөз уґын ембурөн вөдґчана да вежөран-бокгаң чөжсөм самыс шугө культураөн.

Культуралыг сурөссө, течассө да лыбанлунсө *) төдчөдөны: өтґкө, јөз-костын уґ пунктөм ногыс (класслөн ас-кподулө ембура-вөдґчана көлуј богтөм) да уґ пунктөм ногыслөн сөвмөмыс; мөд-кө, ывлавывса да оланінса условіејасыс, кодјас кыскөны да пөртөны оломсө да уґсө јөзыслыг аслыс-пөлөс самө да модаө; којмөд-кө, ловја кыв,—тајө куш ас-кејас, өтнасөн оз вермы пыдґі пуктыгысны, воґа кык төдчанајасыслы гетчө, да сіјө (ловја кывјыс) зев коланатор ембура (материальная) культуралыг кыпалансө петкөдлан-бокгаң да кутөм-бокгаң.

Сіґкө, культурайд (коммунизма общество пукгытөґ) сурөс-куґаыс классөвеј, а течас-куґаыс—ас-горња јөзлөн (натсіональней)

2. Классөвеј сурөса да натсіональней течаса культурайд абу помтөм, оз ло нем-чөж. Міјан мог—дорны ставјөз-костса (ставмувывса, классөвејтөм) культура, коммунизма обществоса культура. „Сотсіализм-ногса інтернатсіонала (ставмувывса) культураө воан сөмын пролетаріат ыжыдаліг-дырјі натсіонала культурајассө, кодјас емөг-нын, кыпөдөм-пыр. Коммунизма інтернатсіонала культурайд-өд вермас лоны сөмын вуґан кадга (переходного периода) натсіонала культурајасыг став ловја да вынјөра торјассө ас-пыщкас јіґөдөмөн“ („Революция и культура“—журнал, 1928 вога 8-өд нумер),—тајө өтґкө; мөд-кө, бөрө көлөм ас-горња посні јөзсө сотсіализм-ногса культураө вайөдны верман натсіонала (ас-горња јөзыслыг) культурасө кыпөдны отсалөмөн.

3. Натсіонала культурајаслөн бырөмыс да пырөмыс өтласа інтернатсіонала культураө кутас мунны дыр, вермас лоны сөмын: 1) быдлаын пролетаріат-ногса сурөссө натсіонала культурајасө сүјөмөн, мөд-ногөн-кө шуны—ставмувывса сотсіальней-ревољутсіја лөмөн; 2) бөрө көлөм посні ас-горња јөза олан-інјасын уґ-ногсө кыпөдөмөн; 3) ставмувывса промышленногт—технікалыг бурторсө (достижения) кыпөдөмөн да быдлаө паскөдөмөн.

Комі культура да література.

4. Комі олөмын воґо-вылө натсіонала культуралы сөвмыны емөг бур тујпасјас: му-пыщса озырлун богтөдас уґ пунктөм-ногсө (пабрік-заводјас, тујјас, сіґі воґө), а сіјө богтөдас ловлы колана (духовная) натсіонала культурасө.

*) Содержание, форму и уровень развития.

Тажö торјасыслы отсалö дај отсавны кутас Коми муас öти öикаса горңиа јöз олöмыс.

5. Ловлы колана культуралöн öти јукöд ем лїтература. Лїтературалöн сöвмöмыс оз вермы панјыны культуралыг мукöд-öикаса јукöдјасыслыг сöвмöмсö, медга-нын ембура-вöдитчана торјассö, дај оз-жö вермы наыг колтчыныс. Коми олöмын натсіонала лїтература лöгöдöмыд (натсіонала лїтератураöн тані мі шуам агнымöн гіжöм коми художествоа-лїтература) кутіс колтчыны зоңнас культура кыптöмгыс: со мі матыгтöм-нын промышленност лöсöдöмö (вöр-пїлитан заводјас, консерв завод, көрттуј лöгöдöм, мукöд торјас), емöс і вежöралан-бокгаң төдчöмөн лыбöмјас (посңи школајас комиöдöм, ас-интєльлїгентсіја, да сіїі воҙö), а коми лїтератураыд јешщö кага-код-на, төбöд-пїгыс абу-на зікöз петöма.

Револютсіја-воҙывса коми лїтература.

6. Кыїі мі төдам, коми лїтератураыд заводїтчіс ХІХ немшöр-гаң, корјасö вöлі чужö-на народњїкјаслöн ужыс. Коми художествоа лїтературалы пелöсізсö пуктыгыс вöлі Куратов Öлöкгеј-Іван—коми натсіоналїст да народњїк. Сылöн гіжöдјасыс ез чуксавны револютсіја-вöсна вермагны, вöліны һебыдїк норїнік лїріка.

1. Револютсіја-воҙывса лїтератураыд (Лебедевлöн да Варышлöн һекымын гіжöдыг-кыңї) сурöс-куҗаыс—ывлавыв чужöмсö петкöдлöм, лыбö һарган лїріка. Секга оласног-дырїыд, сар властöн öтув буржујјаскöд ужалыг јöзтö лїчкігөн, ас-сорңиа посңи јöзтö увтыртїгөн, сесга пöшти һекущöма комїлöн ез төдчыв револютсіја кыпöдан уж нүдöм-да,—мöд-нога лїтературатö оз і поз вöлі відчыгны.

Револютсіја-бöрвывса коми лїтература.

8. Октабрса револютсіја-бöрын, буржујјасöн нарїтана коми ужалыг крестанаыд пöріны ыҗыдалыг класслы—пролетарїатлы сојузњїкö. Војдöр сар правїтельствоöн увтыртана коми јöзлы шедїс ас-шöр олöм.

Ташöм ыҗыд лöмыс јоткыштїс пагкыда коми поезїјалы турсыштчöм, сетїс сылы выль-öикас сурöс. Һöбдїнса Віттор (пöшти зоңнас) дај мукöдјас (мыјкö-мындаöн) лоїсны выль оласног течöм-куҗа лов кыпöдана ғылыгјасөн.

9. Гражданскеј војна помасöм-мыгті, мїрнеј ужö кутчісöм-бöрын, воҙа кыпыдыс коми лїтератураыг һеуна саякö. Һекымын бур гіҗыгјаслöн кулöм, код-сурöлöн гіжан-ужгыс һедыр-кежлö еновтчылöм, төдчымөн омöлтїс коми лїтературалыг воҙö пагкөдчöмсö: төдчіс сіјö лыд-вылас дај бурманног-вылас.

10. Коми лїтератураын выль том вынјаслöн тыдовтчöм вöлі омöла төдчö. Мед-јонасö омöла төдчіс, најöс котыртан-ногыс ез вöв-да, ез вöв щöщ чүјдöдöмыс-да. Лїтературалöн воҙö водковтыш-

төмыс төдчыны кутис гижыгјасөс КАПП-ө отувтөм-бөрын да „Ордым“-журнал лөгөдөм-бөрын.

Міжан Һельучкіјас.

11. Том гижыгјаслөн гижөдјасаныс емөг-на гырыг Һельучкіјас:

а) кызсө гижөны—револютсја-ногса гижыгјаслыг гамсө бөгтөм-өн,—олөмлыг (бытлыг) омөлтөрјассө петкөдлан-бокгаң, щөкыда артмө сјјө жугыла, оз кыпөдны воґыса олөмыс-вылө гаж-пырыг вјқөдны;

б) література гурөс-ногыс-вылө кучкөны со мыјјас: Комі муын олөны крестана, гижыгјас петөны крестана-пөвсыг, гижантөрсө бөгтөны крестана олөмыг дај крестаналы-жө і гижөны. Сіқкө, том гижыгјасыслөн ідеологјаыс крестаналөн-код, бырөдны сјјөс регыдөн зев сөкыд;

в) ортсыла-дорғаңыс унжык гижыгыс асгыныс гижөдјаснысө оз-на вермыны мічаа шылөдны, зев-на ещаөн гаммөны образнеја гижны, оз-на вермыны бөгтны гурөс-гертөыс мунаң (скодөтана) гижан-ногсө (формасө);

г) өнөз пыр-на углагөны гижны кывбурјас, художествоа проза-вылө омөла бөгтсөны. Сы-вөсна прозаа література ічөт-на;

д) комі драматургја 1918-1924 өд војасө јона пагкавліс. Комі драма гижыгјаслөн ужгыс Һедыр-кежлө еновтчөм-вөсна, өні тащөм гижөдјассө сетөмыс пөштө сулалан-выјын;

е) комі гижыгјас оз зільны коргавны вьл-пөлөс гижан формас, кодјас-пыр-ескө јонжыка поэіс інмөдчыны јөзыслы. Шуам көт, міжан өніөз-на абу репертуар художествоа ловја газет петкөдлыны (синеблузники). Тајө мед-јонасө лоө, југдөдчан уж нуөдан методјасыс міжан өтө-ногөнжык муно-да,—сы-вөсна.

12. Омөла пөлзујтчөны јөз-костса художествоа творчествонас; сыыг поэө ескө зев бур образјас сујны художествоа літератураө;

13. Өнөз-на абу поснө челафлы комі художествоа література дај гижыгыс та-куґа Һекөд-на ез пет. Тајө ыжыд сузгытөмтөр комі челафөс велөдөм-југдөдөм ужын.

Міжан воґыса моґјас.

14. Комі література пагкөдөм да бурмөдөм-ужын мед-матысса моґјасөн колө лоны:

а) нафеја-пырыг, збоја вјқөдны өніја да воґыса олөмыс-вылө, вочасөн пыр-өтарө бырөдны крестана-нога ідеологја: велөдчыны комі крестаналы сујны лөглунсө важ (буржуаґјаса) јөз-кост оласногыс-вылө, зільны отсавны да јонмөдны совет-власт, нырдјысны вьл оласнога, культура олөмлаң. Велөдчыны јөзсө вьл олөмлаң нуөдны Һе куш еща сетана агіткајасөн, а комі крестаналы гөгөр-воана да матысса художествоа образјасөн. Та-куґа колө: өтө-кө, лептыны асгыд төдөмлунтө політика-јылыг да јөз-кост оласног-јылыг, мөд-кө, төдмавны комі јөз-костса міча горґисө, фольклорсө.

б) КАПП-са шленјаслы колө чорыда гөгөрвонь—литературалөн коланлуныс да став доньс лоө мед-војдөр со мыјон: мед сійө вөлі јөз-костас вермө мыјкө төдчана-тор вөчны, дај мед вөлі кадыслы, олөмыслы колана сурөс бөрјөма;

в) КАПП-лы зөңнас дај быд гижығлы колө корғны выль формажас художествоа гижан-ногыслы, медга-һин кывбурјаслы;

г) воқө-вылө колө јонжыка богтөдны художествоа проза. Локтан војасө мијан колө-һин лоны мича вистјас, повестјас, бөр кыпөдны пјесајас гижөм. Та-вөсна колө зильны КАПП-са шленјаслы дај Коми һига леғанінлы щөщ;

д) колө төждығны ККПП-лы дај став общественноғты коми чельағлы литература лөгөдөм-понда;

е) коми литературалөн воқө-вылө богтөгөмыс идеолоғия да художествоа-боксағ мыщасө критика уж јонмөдөмө. Колө коми литература-динас шыөдчыны став коми общественноғты, колө лөгөдны бур критикјасөс.

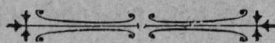

Комі художествоа література.

Выл-Паш.

Квайтöd жүкөнын...

Войвывса тундрагаң—Индја-бердөз,
Рытывсаң зев ылөз—лөң море-ердөз—
Роч-муын уна јөз олөны.
Выл-ногөң олөмсө дорөны.
Уна вір тышјасын кігісіны најө...
Вөтлісны врагјасөс саріјас-сајө.
Өні-һин ыжыдтор вөчөны:
Өтувја олан-ног течөны.
Квайтöd му-жүкөнын гөрд-знамја өзјө,
Ставмусө гөрд-рөмөн пагтөдны көсјө...
Вөрзывтөг, чорыда сулалө,
Ставмувыв гөль јөзлы шуалө:
„Возө-жө, јортјасөј, мөдамөј,
Тужсө мі вескыдөс төдамөј:
Вөласө ас-кіө богтамөј—
Ставмуас СССР вогтамөј!“

Сiјö лун-војö.

(Кызи гымыштис өктjасын Октабр).

Сергеј-Опоң локтис гортöзýс—ветымын километр һајт туж-куча подöн пемыд арга војын. Мортýд зев јона музöма, нöшта-öд виңтовка пельпом-вылас кыскöма. Кучик сумка-пыщкын пулаа патрон-јас вајöма дај.

Вежон-сајын таз-жö гортö локтöма Öгаш-Јогор пi, тащöм-жö кучик сумкаөн, сöмын виңтовкатöг. Гортас Јогор пi гöнеч вајöма каргаң—преңик уна-код да дас метр гöд сатiн.

А Опоң преңикјас-пыщди вајiс 54 пула.

Патрон-тыра кучик сумкасö Опоң öшöдiс тувјö. Сук-мыгтi Таттан-Опоңлөн гöтырыс видлавны кутiс сумкасö.

— Некущöм чöскыдтор абу сени,—шуiс гöтырлы Опоң.—Ен весшöрö коргыс.

— А тајö-нö мыј?

— Абу чöскыд гојантор, оз гојсы сiјö.

Гортаскöд Опоң горнитiс дышiника, дузјалö-код. Весшöрö öти кыв оз чуктöд. Бат-мамыс шуöны: музöма, тыдалö, каргаңыд подонтö шлапиктигөн һајт туж-кучаыд, мед шojтчыштас.

Батыс Опоңлөн—Микол-Сергеј, ар 48-кымын, гöрд тошка мужик, зев суга виçöдлывлö ружјö-вылö. Опоң ружјöсö öшöдöма крöват јур-возö увлаңјурөн. Бат мöвпалö: мыј морла бара тајöс вајiс-а?..

Опоңлыг локтöмсö кывлöма југ-Јогор да асылын воз виçöдлыны локтис кöстылөн. Сылыг шујга коксö снарад југöдöма немечјаскöд војујтигөн, да војеннеј лазаретын вундöмаöс.

Опоң-вылö герамбанөн, долыда-пырыг виçöдö. Гiн-вылас сылы крöват јур-возыг усi ружјöыд. Герамыс петi:

— Сегга-нö, Опонагеј, кöчјасöс лыжыны ботгам?

— Кöчјасöс дај кöјiнјасöс,—вашмунi Опоң.—Кодi сурас мијан кiподулö, ставыслы резам.

— Серт, сiз, те-ногөн лö!.. Гөгöрвоа.

Марја—Опоңлөн 22-кымын арöса чојсы, гiн-вывгыс ружјö оз өновтлы, зев суга виçöдö Опоң-вылö. Кор Опоң пронт-вылын-на вöли—немечјаскöд војујтигөн, пiгмöас чојсылы кывлытöм, тöдтöм

кывјас гѣжавліс. Кывлѣма сѣјѣ вок пѣмѣјасыг большевѣкјас-јылыг. Пітірын да Мѣскуаын најѣ вѣлѣмаѣг, а оз-на тѣд, кущѣмѣг најѣ, Марја сѣмын тѣдѣ,— большевѣкјас оз раѣѣтны озыр јѣзѣс, оз кѣс-јыны војујтны њемечјаскѣд. Пронт-вылыг гортаныс локтігѣн-пѣ најѣ ружјѣјас да гранатјас вајалѣны. Ѣні гѣд да њајт паскѣма вок-вылѣ вѣѣдѣгѣн Марја мѣвпалѣ: большевѣк-жѣ, тыдалѣ, Опонагеј-ыд мѣјан!

Луншѣр-гѣгѣр Опѣѣс вѣдлыны локтіс Ѣгаш-Јогор пі—Іван, выл сатѣн дѣрѣма, ној гача. Вежон-чѣжѣн удѣтѣма-њын аслас еж-вылыг весавны њајтсѣ да шыбытны тојѣг дѣрѣм-гачсѣ. Адзіс сѣјѣ крѣват јурвозыг ружјѣтѣ да быдѣн шајпај мунѣ мортыд, гѣнјасѣ сувтѣдѣс.

— Мыјла-нѣ ружјѣсѣ вајѣн?

— Колѣ, сѣјѣн і вајѣ,—јарскѣба кыв вѣзіс Іванлы Опѣѣ.

Опѣѣ да Іван венѣыны кутісны. Опѣѣ гѣл крѣгѣѣѣн пі, а Іван вѣчкѣ старѣсталѣн, озыр мортлѣн пі.

— Тнѣм-жѣ-ѣд бурыс, Опѣѣ, оз ло, ен ѣмѣј-на дѣзмы кык-во-чѣжѣн ружјѣтѣ кыскалѣмыг?

— Мыј-нѣ дѣзмѣнаѣд вѣчан! Тнѣм.

Теныд лѣгыд кыскавнытѣ мѣ-вокѣс, озыр-да, быдтор ем тенаѣ-да.

— Ме-ѣмѣј мыжа, мыј кујѣм вѣв менам. Ѣткоѣавны мѣда-мѣ-дѣс оз поѣ. Чукѣртчас учреѣлка да ставсѣ решѣтас, кызі колѣ. Мѣјан венѣѣмѣн Ѣнѣм оз артмы...

Рытнас јѣз ызгѣны, ставыс шенѣѣны:

— Мѣкол-Сергеј-Опѣѣ большевѣкѣ гѣжѣма. Пронт-вылыг талун воѣ асылын воѣма гортас, ружјѣ да пулајас вајѣма, озыр јѣзлы кымѣсаныс свѣѣч пула кѣсјѣ тувјавны... Јенлы оз јурбіт, јенмѣс да сарѣс вѣдѣ, оз ескы налы.

Мужѣкјас полѣны, воштас-пѣ мѣјанѣс сѣјѣ.

Татѣан, гѣтырыс, полѣг-тырјѣ вѣѣдѣ верѣсыс-вылѣ. Кык во ез адѣыглыны мѣда-мѣдныскѣд, а Опѣѣ оз горѣт сѣкѣд.

— Кызі меным овны лоѣ сытѣг оз јуас, чѣв олѣ. Тыдалѣ, менѣ еновтны кѣсјѣ. Пукалѣ гортын, ружјѣ весалѣ, пулајас вѣдлалѣ. Тешкоѣ і морт лоѣма!

Мамыс Опѣѣлѣн шогѣ воѣма, бѣрдѣ:

— Омѣл олѣмыд, тыдалѣ, лоѣ мѣјан тајѣ пікѣд. Мыј-морла ба-ра пішщальсѣ вајѣс-а? Текор-на мѣјан керка-помын пішщаль ез вѣв-лы, а сѣјѣ кыскѣ кыпѣдѣс... Шыбыта керка-помыг грекѣ вѣјтѣѣ.

Батыс—Мѣкол-Сергеј јандыгѣ-тырјѣ, полѣг-моз мужѣкјаскѣд горѣтѣ. Мужѣкјас повѣѣдлѣны сѣјѣс:

— Омѣл і пі тенаѣ, Мѣкул, быдмѣма! Бур олѣм оз ло тенаѣ сѣкѣд, омѣл мортыскѣд... Куш пішщальнаѣ ѣтка кѣнаѣ Ѣмтор оз вермы вѣчны. Таѣла-кѣ ружјѣнас локтас мѣјан-дѣнѣ—вѣјам; кок-улын чѣрсам сѣјѣс!..

Өтчүд рытын батыс Опоңлы кайтө:

— Зев-жө-һин ыжыд шог вайн те меным, бур пиөж. Воддөр уңны вөлі вода рытнас-да, кулөм-морт-моз-жө чорыда унмовга, а өһи весиг оз уңсы, гөлөмөй ыпиктө. Кушөм-нө выль олөм көсжан өтнад-өн лөгөдны?..

— Ен шоггы, батө, те ме-понда. Ме абу өтнам, тані салдат-јас унаөн емөг. Корыг-моз теја-меја дыр-һин олимө, да сиз-і лөб кувны, ог-кө бөгтөј выль олөм лөгөдны. Кык-кујим лун-на со гор-тын ола-да, виөдны гинмөн ог вермы вөлөгтас өһија-нога олөм-вылас. Ме-нө мыј-вөсна кык вөсө окопас сисми,—мед бара ыешит-чис гөл-крестана-вылас Өгаш-Митрејид кыз рушкунас?! Пыри төрыт ме комитетө, а сені Өгаш-Митреј јуралө, ыемельнејын јуралө Чумак-Өһө, а продкомын—факөн да поп. Век-на најө гөл крестаналыг впрсө јуөһы... Крестаналөн һаныс бырөма, гојөһы кач да кыд. Ветлы нокө һаһтө корны налыс,—регыд балабөжад тукманјас сетасны фадөдылы.

— Ферт, ескө, тајө таји бур-пиөж, збыль те висталин. Сөмын-өд ассыд ачыс һаһтө һекөд оз сет. Те-нога тајө ескө да...

— Вот виөдлан, бат,—герөктис Опоң,—сы-понда і ружјөөс ме гортөз кыски. Гутјас-моз ми өһи агнысө асланыс везјө зугам!

Марја вок-вылас суға виөдө. Кор коһыны керкаө чоја-вока кыкөн, јуалис:

— Опоң, збылыс вистав меным, большевик абу-нө те?

— Мыјла-нө теныд колө төдны сизөс, Машө?

— Ме кывли большевикјас-јылыс, сөмын ог төд, кушөмөг најө.

— Өһи здук нөрөвитышт, муса чој. Бөгтчам бертлөдлыны озыр-јаслыс ылиқирнысө-да, секі адқан кушөмөг большевикјасыд.

Марја пыр важ-моз олө, оз шоггы. Котралө рытјасын ывлаын, ныв-зонкөд ыланкывјас лывкјөдлө-гылө. Лунын пыр мыјкө ужалө нокө горт-гөгөрын. Мукөд-дырјыс мужикјаслыс гусөһикөн сорһи-јассө кывзө; секі ныв-зонјас вунлөһы сылөн, мөдтор мөвпалө, вичыгө воклыс виставлан кад... Том нывлөн гөпөһмыс би-моз өзјө, көсјө воккөд өтвылыс выль-олөм лөгөдны бөгтгыһы.

Рытјасын Опоң-динө том салдатјас волөһы пукавны. Најө, Опоң моз-жө, немечјаскөд војутисны. Каһтывлөһы најө асгыһыс војутөһмысө да кушөмкө Ленин-јылыс сорһитөһы: көсјөһы-пө важ олөһмөсө путкылтны, мырфөһыһы властсө озырјас кипод-улыс да сетны рөбө-чејјаслы да крестаналы.

Өгаш-Митрејөс, Чумак-Өһөс да поп-факөс том салдатјас гөл-крестанакөд шыбытисны комитетыс, налыс комитетсө зикөз тупкис-һы, лөгөдисны Совет... Октябрын Питирын да Мөскуаһын чорыда гымыштис. Сегга мијан карын дај мијан вөлөгтөз сыркмуһи, чардыш-тис Октябрса револүтсја Вөлигсти ојбырсө пыркһитисны сиктын кре-стана да долыда лолыштисны.

Озыр јөз, кык-кујим-вөлөн виысјас, повысһы, шенөһы.

— Став нащальствотө мiжанлыг большевикјас шыбытисны, ас-но-га влагт—Сөвет вөчисны.

Опоң вiчкo дорган котөрөн гортө кырвө-локтө, пөсалөма, гералө, зев долыд лома

— Но, вiчөдлы өнi, дoна чој, вокыд-вылө, кущөм сiјө лома!
Ез гөгөрво Марја вокыслыг кывјассө.

Марја адзiс воксө Сөветас пызан-сајыг, көнi војдөр Огаш-Мит-реј поргитiс, да вөлыгтi гөгөрвоiс, казалис. Рытнас нывјаслы ош-јыгө:

— Вокөс менсым Сөветө јуралыгө бөрјiсны, вөлөстын јурнуөд-ны кутас!..

Мөд луннас Марја бара Сөветө мөдөдчiс, вiчөдлыны, мыј сенi вөчөны, щөщ воксө адзөдлыны. Сөветө мужiкјас һаң мешөкөн мышку-выланыс вајалөны. Сөвет кiлчө-помын Опоң шапкатөм су-лалө, вiставлө јөзлы:

— Јортјас! чукөртчөј ставныд татчө Тырмас сесга жуј овны, озыр јөзлыг нарвiтөм вiчөдны. Колө чiрсны важ оломсө, путкылт-ны сiјөс пыдөсөзыс. Наяө һаңтө лiчкөмаөе ас-орданыс, а крестана щыгјалөны, гојөны кач да кыд, муртса пыкөны щыг куланиныс.

Мужiкјас ызгөны Сөвет кiлчө-дорын, вензөны озыржык вој-тыркөд. Жiтһиқјасө озыр јөз томанјас өшлөны, гөмјассө гуавлөны му-пыщкө, һинөм оз көсјыны сетны.

Котравны, горзыны, маткыны мужiкјас бостөны, — вина јутөг быттө кодзiсны. Ускөдчiсны жiтһиқјасө һаңла, зорјас, мајөгјас чег-јалөны мөда-мөдныс-вылө. Көнкө лыжөм шы кылө... Вөлөстын тыш вогөiс.

— Нһаң өнi мiжан!

— Ускөдчылөј, һөјтөј, даһаң гојыг котырөс!..

Шогыс бөгiс Марјаөс вокыс-понда, бөрдзiс, воксө вiјөмыс по-лө-да.

— Вiјасны, коһөрөс..

дум-вылас сылы уеi пишщальыс Опоңлөн, ускөдчiс гортлаң ко-төртны. Керкаө јөј морт-моз өдөбтiс, һещыштiс тувјыс пишщальсө да бөр ывлаө ускөдчiс. Посвозын багыс кутчiгiс кiас, оз леэ мун-нысө.

— Сувт, кытчө, лоэ јурнад, пишщальсө нуан!..

Оз повһiт веiг кызi һещыштчiс бағ кiјыг, да котөртiс туж-куға. Паныд чојыслы котөртө Опоң, когагөм дөрөма, чужөмыс гырд. Бөрөһаныс кујим мужiк зорјасөн маткiг-тырјi вөтчөны. Мыјөн казалис Марја зорја мужiкјасөс, горөдiс:

— Ружјө... ружјөтө һа, Опоң!..

Мужiкјас мыјөн адзiсны Марја-ордыг ружјөтө, шајпајмунiсны, повчiсны, шыблалiсны зорјасө да зев өдјө пышјiсны.

Чоја-вока сувтiсны тужшөрө да һимкоһаһны кутiсны, кыкна-ныслы зев долыд лоi.

— Кызi һө гөгөрвоiн ружјөсө вајны, чојө?..

— Ог төд вегіг ачым кызі-мыј лоі...

Повзі,—віјасны, міса, тенө мужікјас, севса друг дум-вылө угі: піщцэлыс-өд, міса, тувјын өшалө. Котөрті јөј морт-моз. Бат оз вөлі леэ менө да ңещыштчі сы-кыг...

Чоја-вока гортө локтісны ңумјаліг-тырјі. Бат-мам відөны ңыл-өс.

— Ворссан, Марја, те јуртө, урсалан астө мужікјас уждө ңыр-тө сујігөн...

Марја повзіс бат-мамыс, оз төд мыј шуны да вашңітіс пель-воғас Опоңлы:

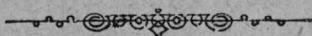
— Муса вок, вістав те ме-пыдді налы, ме ог куж.

— Ен повзі ңинөмыс, муса чој! Те прамеј большевік өні! Мыј-кө-кө лоас мекөд—ен сет менө ңекодлы. Ме те-вылө, чојөј, нафејт-ча өні.

— Кужа-кө да верма-кө—метөг оз кол ңинөм, дорја кыз вер-ма ме тенө...

— Мездыны кужны уна оз ков. Ме мужікјас-пөвсын ңыркөд-чыны ботга, а те ңывјас да бабајас-дінын вөр, большевізмлыс бур көјдыссө разөд, віставлы бур уждө большевікјаслыс. Озыр јөз-кө кутасны гөл јөзөс топөдны—гөл крестанаөс дорјы. Војна озырјас панасны міјанкөд—ружјө-бердө кутчіс. Гөгөрвоі өні?

— Гөгөрвоі, бур вокөј,—долыда ышловзіс Марја,—большевікјас коктүјөд ботга зумыда тувтчавны, ботга щөц тіјанкөд вьл олөм дорны. Ме өні гөгөрвоа тіјанлыс уждө.

Мезлунлы.

Мезлунлы талун мiјö ғылам,
Мезлунлыг гажсö, шудсö кылам.
Зев долыд ловлы, шондiбан...
Со, кылö, бругö барабан.
Став jöзыс талун гортғыс петас,
Октябрлы вынсö быдөн гетас.
Görd плаг мед өзjö кыzi бi...
Сувт четчы зiла, гöллөн пi!
Том-воjтыр, медым өзjö тiјан
Пөг гөлөм вынөн, шудөн, бiөн...
Öд талун гöллөн шуда лун.
Вaj, jözöd асгыд крепыд вын!
Октябрлөн нiмыс мiјан дона.
Лок jöзыг дорјам сiјöс jона.
Med јонмас, сөвмас гөгөрбок,
Öд мiјан сiјö ыжыд мог.
Görd кумач-рөмөн шондi кajö,
Бур, гажа олөм jözлы вajö.—
Со, југдö, воггö—кольö вој,
Том-воjтыр быдмө зiл да збој.

Öтүвјөн.

I.

Бөлөгтгаң вель-ылын, Кыртөс-ју-бердын
Сулалө һоль керка бур.
Пожома жаг-костын, паккыд-код ердын
Лептөмаг најө јог јур.
Воқвылас Кыртөс-ју чікылөн мунө,
Шујгавыв зев гажа жаг.
Өшіңув һөрысын мујас зев уна,
Мыш-вылас керјас да чаг.
Керкајас-гөгөрыс скөт виғанінјас.
Посһидік стрөјба щөщ ем.
Ју-куға виқөдлан—радлөны сінјас:
Уна-жө бур виқзыс сен;
Картајас тырөмаг быдсама скөтөн,
Машина сарајын тыр.
Сещөм бур овмөссө он адзыв вөтөн—
Пегган-көт өткөннад пыр.
Быд сиктса војтырлы төдмавны колө,
Кодлөн тан вөчөма кі:
Тащөм бур овмөсөн выль артель оло...
Һім сылөн: „Лтеһинлөн-пі“.

II.

Вөрдор-сіктын, Сыктив-вожын
Бура уна керка ем.
Пеггөны көт төв і гожөм,
Гөль војтырлы гөкыд сен:
Виқму-местаыс оз тырмы;
Һаһсө һөбөны қоһ-төв;
Быд во долгө лоө пырны;
Сөкыд виқны мөс да вөв.
Льока ужалөны овмөс:
Важ-моз вөдтөны му...
Кодыр арын вартны ковмас,
Еща воө ід да су.

Гөль жөз-костын уна горни
 Бөвлі сы-жылыг быдлун:
 —Тағи, вокјас, гөкыд овны,
 Оз ted сурлы чөскыд ун.

—Медым жөзкөд ез кут ворсны
 Міжан сиктын гөкыд рөк,
 Колө выль туж пыр-жө корсны,—
 Лоас буржык овны сек.

III.

Тулысын, лым сылом-бөрын,
 Оңалан, мај тылыг-шөрын:
 Кајисны Бөрдорса-грездгаң,
 Квајт олыг Кыртөс-ју-бердлаң.

Кајығас вөлісны гөльөг,
 Авјаөг, төлкаөг, чөлөг.
 Быдөнлөн челадыс уна,—
 Сојаныд тырыс-өд мунө.
 Кыртөс-берд гажа јаг-шөрө,
 Зев ыжыд пожөма вөрө,—
 Шуисны выль керка вөчны,
 Выль овмөс нөжжөнїк течны.

Во-мығти кајисны овны,
 Артөлөн ужыг ез повны.
 Кутисны ужавны, мыркны,
 Выль овмөс өтвылыг тыртны.

Тағ, вїтөн, гөль-војтыр, вөрө,—
 Отвылыг гажа јаг-шөрө
 Пестисны олөмлыг бисө...
 Быдтисны „Ленїнлыг пїсө“.

IV.

Гырыг ноль керкаын унаөн олөны,
 Отлаын налы зев лөгыд.
 Овмөссө өтвылыг, гөлөмгыс дорөны.
 Мед-воғсө вөлі, ферт, гөкыд.
 Бөрдорса-вөлөгтгаң на-дїнө волөны,
 Крестана-пыщкыг гөль војтыр,
 Төдмавны, бура-ө жу-бердын олөны
 Артөлөн гөль комї котыр.
 Артөлын өтвылыг агроном вїғөны,
 Јона зев сїјө пыр мыргө.
 Выль-ногөн, лөгыда быдторсө вөчөны...
 Машина ужалө—кырғсө.

Артелса војтырјас унжыкыс пырöмас
Коммунист-партия шленö.

Нига-журналјасөн зоң вежöс тырöма,
Лыдфыган-иныс бур сені.

Семöлөн том пыс ущітел сетöні,
Быдга уж јöz-пыщкын нуö.

Челадјас школаыг төлкаöе петöны...
Артельын олöмыс пуö.

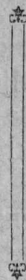
Төм јöзлөн öтувтчöм зев бура ужалö,
Најö-öд зильöс уж-вылö.

Лыдфыган-вежöсын радио сулалö,—
Быдтор қик Мöскуагаң кылö.

Частушкајас.

Менам вöлі кык милöј,
Ог төд кодсö лубитны,
Ыб вöлөстын кык лавка,
Ог төд кодарас пырны.

Керка-вылын уна тöс,
Кірпічыг сөкыд абу.
Быд лавкаын уна төвар,
Роч нојыг дона абу.

Göd jubкајас жеңыдöг,
Јежыдөн он содтав,
Бур төварјас донаöг,
Фонтöгыд он богтав.

Лöгыд черитö кыјны,
Коді берөгö кајö,
Лöгыд төвартö нöбны,
Кодыр сөмыд сузгыштö.

Аттö тајö мигтöм ныв,
Менгым милöјöс мырдіс.
Аттö тајö вузасыг,
Менгым сөмöс пөрјалис.

Керкуын.

Лабич-дорас, ошын-востын
Шлаткө-кыо ded ынкөм.
Лыддө ыга пызан-сајын
Учөт Ваңу рез кынөм.

— —
Мамныс золгө ырөш керө,
Бабныс кага гытчөтө ¹⁾
Мича нылөј пызан-дорас
Печкө, гыжнас шлаткөтө.

— —
Керку-шөрас, пагкыт жеклын
Ајныс вурө виль гижөс.
Кычан кујлө пызан-увтын,
Нулө Ваңлиг кокпыдөс.

— —
Керку-пагтас чапкө бисө,
Бура сотчө сартасок,
Сылиг кај кујлө витикөн
Шонтө горлас ассис бок.

— —
Асыв-кадөз пызан-дорас
Шургө-печкө мича ныв,
Лезас кигис чөрсө горөн,
да ыжөтө сывлө-сыв.

1) Качајтө.

Ар.

(Коммуса-ногөн).

Чулалө ¹⁾ гожум аслас гажөн,
 Чулалө міча шоньт лун.
 I ыббез-вылө асыв кадө
 Ужаліг оз-һі өні мун.

Пиңа өшалө карта-бөрын
 Сулалө полот-увтын гөр,
 Коса, чарлаез гу-вевдөрын
 Быдөс ²⁾-ed колас көркө бөр.

Зерагны пондiс луніг-лунө,
 Ојтөвтiс ³⁾, вачкiс көзыт ру.
 Кымөрыс оз i дугдыв мунө
 Сулалө гажтөма піпу.

Лөз лысыс ⁴⁾ когмөм да гөрдөтөм,
 Мукөдыс угөм, горзө пу,
 А төлыс жаглыв со вөрөтө
 да кігтө корсө, тыртө му.

Ҷоғөггез југгез лөзөн-бөжөн
 Саріқлаң лебзөны, візөт.
 Тыдалө төв-өд локтө лөгөн,
 Ҷимлав ⁵⁾ җелега—доҗ лөгөт.

Шондiыс дугдiс бура сотны,
 Шоньтiк руыс оз-һі өвт.
 дышөтчө март өшөрө ⁶⁾ петны,
 Кыҗ һатас сібдан, көҗ герјөвт ⁷⁾.

А ојнас сінмө көҗ кін ⁸⁾ тацкы
 Он аззы һем, гөгөр кыҗ са.
 Вунөтан сетщөм кадас гажсө
 Візывтө дума, кыҗи ва.

Быдөн вiтчiсө көр чулалас
 Зераган, гажтөм арга кад.
 Көр лымыс угас, туј лөсалас—
 Ме төв раҗејта, төвлө рад!

1) Коль (проходит); 2) ставыс; 3) вөјтөвтiс; 4) вөрыс, 5) җеблав; 6) ывлаө
 7) берт 8) кодi.

Зыбач.

I.

Рытжа-вылын, шондi летчан-инын jeneж пельос лоi кельид-гöрд. Кыа-жугöрjас нулöны Печера-жу-вылыссö. Зарни-дора кымöрjас шлывгöны jeneжöд, термасöны зebыны вөр-саjö.

Ывла лөнö. Лаңтöны голöдчöмыс лебачjас.

Кыа кусöм-бöрын недыр-мыгтi пуjас-саjыг мытчыгiс, jандыг-ыг-ныв-моз гöрдöдöма, тöлыг. Ыжыд тупыл-моз кутiс тупылтчыны вывлаң, нöжjөнiкөн кельдöдны. Езыг бlyд-коф лоi.

Тöлыг петигөн Вагö гортгаңыс мөдöдчiс гiкт-помö. Шужа-вылас вугралö Печера-жу, пöлöныс гiкт-помгаң кысгöны муjас. Муjас-саjын гöд вiзөн тöдчыштö пемыд вөр.

Вагö вужiс кымынкö пощöс да пукгiс ыркыд му-вылö.

— Кушöм гажа рытыс, кушöм кокниа лолавгö,—мövпалö Вагö. Ар-нин локтiс, а век-на гожга рыт-коф, сöмын-таj пемыджык неуна-а.

Кылас-кö понöлjас-пiын вугралыг лебачлөн кышöдчöмыс, Вагö бергöдчöмөн кывзыгö.

— Мыj-нö сы-дыра оз лок. Тöлыгыс со-нин кытчö öжгöдчöма. дыр-жö оз вермы ештöдчыны. Унаыг-нын ськöд тани пукавлiм, унаыг адзывлiм есijö нöрыс-саjгаң шондiлыг петöмсö. Шyда том кад, мед ескö те некор он бырлы.

Вагö мövпалигөн понöлjас-саjыг мытчыгiс томиңик ныв. Jeжыд ковта-улын кыпjалö сьлөн морöсыс, jургыс пратjасөн летчöма пельпонjас-вылас. Кыjöдчыг каң-моз нылыд матыгтчiс Ваг-dinö. Сувтiс Вагö мыш-саjö да небыдiка тупкiс кiјаснас сылыг гiнjассö.

— Бара, Ануk, дуран. Он-жö-нын некор те дуртöг петкöдчыв.

— Kodi муса, вiстав!—Анö кутiс Вагöс нырöдыс да серавлиг-тырji пондiс нещкыны.

— Те, дерт... Kod-нö сeгса. Аттö ныв, век-на чельад руыд ворсö.

Асja төвру-моз Анö гөгöргiс Ваг-гөгöр да пукгiс бокас.

— Ок, те,—Вагö сывjыштiс нылöс да окыштiс.

Тöлыг зор пöль-моз шпынмунi, jугыджыка кутiс зiрдавны.

— Мыjөн-таj ештöдчi, ödjö-öмöj ег лок те-dinö, Вагук. Мыjла бара ме тенö сeщöма радеjта-а. Кор-нын гiжгам, Вагö?

— Мыј-нө термаган сещөма. Өні слөјыс-на абу-да, кыг... Те-над батыд гөлынйк, менам—нөшта-на... Төвнас најөвітчыштам, дај празнујтам өтлаагам луннымөс.

— Те-өд, Васө он көнкө гөгөрво менгым радејтөмөс. Өтi рыт-кө ог адыв тенө, пыр жугылтча. Тетөг медга гажа рытыс оз гажөд менө.

— Мед-воzza радејтөмыд-пө ылөдчыг, Анө.

— Зонјасыдлөн, гашкө, сiгi... Нывјас-јывгыд ог чайт... Нылыды-кө гөлөмас јiжөма, бурөн он нещышт Ме-тај көт мыј ог кер, кытчө ог мун,—быдлаын те, Васө, гiнвозын. Вунда, пожјага, мөс лыгта, здук-кежлө он вунлы. Тащөм радејтөмыд менгым гөлөмөс оз бурмөд. Өні со гугөн лоө адыгылыны. Пыр лоө повны. Кор-нын со повтөг кутам текөд овнысө-а. Кор-нын бара гiжгам.

— Мыј-өд нөшта батјасыд шуасны. Ме комсомолеч—веңчайтчынытө ог мун. Веңчөтөгыс кутан он, Анук, мекөд овны?

— Ог төд... Оз-өмөј поң веңчайтчынысө? Веңчайтчан-дај, бара, колөкө, дугды вiчкөө ветлөмыг. Ме-өд нинөм ог кут шуны.

— Оз поң сiгi.

— Јөзгаңыс оз ло лөгыд, сiгi-кө вөча.

— Мыј јөз-вылас вiзөдан. Ас вежөрнад колө овны. Јөзыдлөн олан-ногыс коркө мөдарө вежгас. Олөмыс ачыс бергөдас. Те сы-вылө ен вiзөд.

— Со, зонјас, кылө, локтөны. Макар-Ваңлөн гудөк-шыыс кылө. Вај мунам татыс, Васө. Ме пола најјасыс, гiнмөн ог вермы на-вылө вiзөдны.

— Енлы... Вөча вок менам—Іванөј бара-нын на-дорын. Зiкөз деҕинасө щыкөдасны. Кущөм прамеј важөн вөвлi. Чельад-дырјi јона лөсавлiм. Өні со ветлө Макар-Ваңкөд.

— А-а! Васка-тај вөлөма. Мыјнө мојдан аслад Анукидылы?—матыгмөм-бөрын шыагiс ыжыд тушаа зон. Сы-вылын выл са-тин дөрөм, лөз лантаөн шыркнитөма. Ној гачкокјассө лежалөма југыд сапөг-вылө.—Кам-са-молеч! Громотнеј! Төдам мi тiжанөс!.. Лок мунам мiјанкөд да гулајтыштам. дугды-нын Анөыдкөд пөж-гыны. Мыј-нө шапитчан, ветлам, мiга јуыштам.

— Ме текөд ог мун,—јурнас пыркнитiс Васө.

— Мыјнө сiг? Ыждадан? Камса-амолеч,—пиң-пырыс сөзөдис Макар-Ваң, вештыштіс мышку-сајас гудөксө.

— Абу пөпуҕтө текөд мiјанлы. Мi огө өтi туйөд ветлө... Мыј-ла-нө, зонјас, төрыт катыдпомсаыслыг өшиңсө тојлөмныд?

— Тед-нө мыј?.. Јурыд донтөм лоi?

— Ставным өтi жураөс. Ме чайта, быдсөнлөн сiјө өткоф дона. Сiјөн-өд те он повзөд менө. Вiстав, Ваң, абу-өмөј јанҕим теныд јөзгаңыс? Мыјла-нө өшиңјассө щөктан тојлыны, заворјассө вогтав-ны, градвыв пуктасјассө таскајтны? Зев-өмөј теныд окота? Те чай-тан, гiктсаыд-кө полөны, теныд вөла „дурны“? дырөн кодкө пе-тас теныд паныд. Таҕi дыр оз вермы кыггыны.

— Он-ө-һин те көсҗы петны? Те, аһтӳкрӳстлы ловтӳ вузалыгӳ, даг һаһ соҗыг кам-са-моӳеч? Ме-ӳд теыг ог пов.

— Ог тӳд кодным даг һаһ соҗыгҗаснас лоам.

— Зонҗас, тӳжанлы абу пӳпутьӳ Макара-Ваһкӳд,—кутӳс шуавны Вагӳ мукӳд зонҗаслы.—Виӳӳдлӳ агныд: ставыс тӳжан-вылын кӳсӳма, гӳд. Сылӳн ставыс выӳ, југјалӳ, ӳуртӳ. Агныд агнытӳ самӳкур чашка-выӳ вузаланныд. Опон-Лӳза ез мун Макара-Ваһ-сајӳ, сы-понда Ваһ Лӳзаӳс артӳельӳдӳс. Мыј ӳнӳ гыӳлӳн гӳлӳмас вӳчгӳ?

— Сиҗӳ-ӳ колӳ,—һӳмкоӳа шуӳс Макара-Ваһ.

— Сиҗӳ оз ков, зонҗас. Јогор, те; ваҗга другӳ, щӳщ тани? ӳдјӳжык јансӳдчы та-дӳныг. Пышјы сиҗӳ зыбачгыс, бергӳдчывтӳг пышјы. Абу-на сор. Он-кӳ, вӳжан јурнад-ӳ, кокнад. Оз дыр кут тајӳ подувыд. Кыскас ас-пыщкас. Сӳгтас...

! — Те зонҗасӳс кӳсҗан кыскыны ме-бердыг? Те-нӳ збылыг меным паныд сувтан?

— Ме кӳсҗа најӳс бур туж-выӳ чуждӳдны. Најӳ абу теныд друҗҗас,—те озыр, најӳ гӳлӳг. Зонҗас, мунамӳј лыдҳыган-керкадорӳ. Сени мӳжан јортҗас гажӳдчыны.

— На лӳбӳ теныд,—мурӳстӳмӳн мыкыштӳс Макара-Ваһ Ваҗлы нырвомас.—Нолӳ, песыштӳ, зонҗас, тајӳс.

Ваҗ-выӳ укӳдчысны кодјура зонҗас да кутӳсны кучкавны. Ачыс Макара-Ваһ кеҗӳс воҗков кык-сајӳ да кутӳс ызӳдчы зонҗасӳс. Анӳ шемӳсӳ вӳјдӳрсӳ угӳлӳ, сесга друҗ горӳдӳс да укӳдчыс ноксыҗҗас чукӳрӳ. Кодкӳ сетӳс сылы балабӳжас, сӳнвоҗыс быдӳн пемдӳс, муыс кок-улас кутӳс лаҗкјавны. Анӳ садтӳгыс угӳлӳ. Зонҗас нӳшта лӳкыг богтӳсны кучкавны Вагӳс. Һедыр-мыҗтӳ сиҗӳ ез кут песыны. Веҗ турун-вылын кујӳлӳ Вагӳ. Сӳн-лысҗасыс веҗӳг оз вӳрҗыны, морӳсыс сыӳлӳн оз кыпав. Пегралӳм-ӳнҗасыг вӳјтҗасӳн соҗӳдчы вӳр.

— Оз лолав,— шуӳс кодкӳ зонҗас чукӳрыг.

— Ачыс-ӳд тајӳс корҗӳс. Мунамӳј да јуыштамӳј.

Ыҗ-чукӳр-моз, зонҗас бергӳдчысны да мӳдӳдчысны сӳктлаһ. Езыг тӳлыг југӳр дыр-на чегласӳс Макара-Ваһ гудӳк кӳҗҗасын.

Понӳлҗас-бокын кујӳлӳны кыкӳн. Анӳлӳн јурҗыс турункӳд окасӳ. Вагӳ морӳсын, гӳлӳм-веҗтас ӳрдалӳ КӳМ-пас.

II.

— Ок,—пыдӳ лолыштӳмӳн шуӳс Вагӳ, нӳҗӳнӳк пӳдлалӳс керка ӳӳӳсӳ да петӳс кӳлчы-выӳлӳ. Кӳ-пӳвнас кутчыгӳма Анӳ-бердӳ, мӳд кӳнас беҗӳдӳн јӳткасӳ.

— Ебӳсӳј нӳтӳ абу. Гӳгӳр јонтӳ. Вӳчыштӳсны-жӳ менӳ, зонмӳ.

— Пукы, шӳјтчышт, Ваҗук,—шуӳс Анӳ да отсыштӳс Ваҗлы пукыны кӳлчы пос-выӳлӳ;—дӳзмин-ӳд-һин, кӳнкӳ веҗон чӳжтӳ кујӳлӳмыг. Аттӳ, јӳна-жӳ ме полӳ. Гортсаыд вӳлӳ шуӳны: тајӳ-пӳ мӳжан оз-һин ло олыг.

— Јогор ез пыравлы менам вӳсӳгӳн?

— Ез. Һедыр пукыштам да пырам, мамыдҗас-ӳд сесга вӳдасын.

— Огö-на пырö. Меным окота ывла-вылас олыштны. Со ры-
тыс кущöм гажа! Җик-жö төнҗияыд-коф. Со мөдлапöлас јі-тор-моз
өтка козув пöртмагö. Абу сылы, мајбырлы, Һинöмыг шогыд. Пече-
раыс дувгöдчöма, оз вөрзы, југыд уклад-моз җірдалö.

— Со, Јогорыд локтö, јурсö öшöдöма да зев жугыла локтö.

— Виҗа олан, Вагö. ферт, менö енö видчысö.

— Виҗöдлыны локтін?

— Виҗöдлыны, бурагны-і. Ме-öд тенад виҗиг-чöж щöщ виҗи—
гöлөмөн. Нькыҗи ог вермы вунöдны төнҗиясö... Верман-кö, Вагö,
прöгтит менö сыыг.

— Ме зев Һимкоф-пырыг бурага. Вај китö. Лоам бөр важ-кофöс.

— Сijö рыт-бöрын прамеја ег палавлы. Кöсјi винаөн пöдтыны
асгым мыжöс да ег вермы. Лун i вој гöлөмöс пегралö.

— Вунöд ставсö да дугды јуöмгыд, бөр лоан важ-кофыд пра-
меј. Мijанлы-öд Һинöм јукны.

— Сiҗ-кö, поҗö другөн тенö шуны?— Һимкофа јуалис Јогор. Ок,
кущöм кокни меным лоi. Ме сiҗi-і чajти, бураган. Тöдан мыј, Вагö?
Тавој тенö кöсјöны вины. Сijö рытнас-öд тенö кољлим кулөм-улö.
Ме-öд щöщ сенi вöли, щöщ ас-киөн кучкалi тенö. Öнi бурдöмтö
тенгыд кывлисны да полöны. Талун ме кывли: Чурка-Миколöс Ма-
кар-Ваһ медалöма тенö вины. Војшөр-гöгөр кöсјöны.

— Вај пырам керкаö, Вагук,—полиг-тырјi кутiс четчöдны Анö
Вагööс.

— Сi-җ-кö-тај јона-Һин налы ме мустöм. Кыҗ-нö кöсјöны вины,
Јогор? Оз-öд, кöнкö, ставныс локны?

— Оз, Чурка-Микол öтнасөн локтас уҗгад дај вöчыштас. Му-
кöдыс Макаp рыныш-дорын кутасны вiтчыгны.

— Сiҗ-инö... Анö котöртлы тöдсајасла. Милитсиöнерöс, адҗан-
ныд-кö, вајö. Кутам ставнысö. Јогор, пырам керкаö.

Анö кољлöдiс најöс мөд керкаöҗ да котөрөн мунiс гiктö.

Һедыр-мыгти Вагö-ордö чукöртчисны кујим комсомолеч. Мед-
бöрын локтисны Анö да милитсиöнер. Һедыр горһитисны да став-
ныс разöдчисны. Кујимөн петисны сарајö. Вагö, Анö да Јогор колт-
чисны керкаö.

Регыд гöгөр лаҗтисны ставныс, быгтö збылыг уҗöны. Анö,
Вагö да Јогор вашкöдчыштасны да бара чöv пукалöны.

Керка-пыщкöсын вегиг вашкöдчöмыс ез кут кывны, сöмын Јо-
гор ышловзылас.

Кыгкö кылис петук горöдöм, сы-бöрын мöдыг, којмöдыг—бы
керкаыг кутiс кывны.

Анö вогтiс гiнсö да виҗöдлiс ас-гöгöрыс.

— Вагö, он уҗ?

— Ог, Петукјас-Һин чуксаöны, војшөр-Һин. Локтас-оз бара
пöтканым? Кад-Һин. Öнi ывлаыс медга пемыд. Јöзыс уҗöны. Самеј
бур кад... Енлы. Кыланныд?..

— Саражын кыліс журкнїтөм. Анө дрөгмунї, Вагө-бердө топөдчїс...

— Мыжкө, кылө, ноксөны. Локтөны, буракө...

Недыр олыштөм-бөрын кодкө кутїс летчыны саражыг.

— Кутїм!—керкаө пырїг-моз шуїс томїнік зон, Ваглөн жортыс.—Көртавлїм! Со-мыжөн көсјөма тенө бласлөвїтны, черөн.

— Öнї колө мукөдсө кутны. Ветлөј да сакмөдөј сїктсасө. Морт кыч-кө чукөрмасны—шаң. Најө бурөн оз гетчыны ещаөныды. Мунөј сакмөдөј да чукөртчө өшін-улө. Тагаң ставным мунам. Јогор мунан он мїжанкөд?

— Мыж-нө огыс?

Јогор, Вагө да Анө петїсны керкаыг. Öшін-улө чукөртчөмаөс морт 25.

Недыр сорнїтөм-бөрын јөз-чукөр өdjө мунїс туж-куча сїкт помлаң. Вагө, Јогор да Анө щөщ на-пїынөг. Сїкт-помын ыжыд туж-вылыг кежїсны векнїдік туж-вылө да мөдөдчїсны ыб-вылө. Неылын тыдалө ыжыд рыныш.

— Со куцөма мафкөны, кылө,—шуїс Вагө да ыждөдіс вогков-јассө. Ыжыд горөм-дорын кутїс төдчыны жуыг јөз-чукөр. Вагө петїс јөз-воғө да сувтїс гумла пельөсө.

— Кам-са-мољеч локтїс. Ловја-на?.. Вољы, вољы татчө советскеј наңгојыг,—горөдіс Макар-Ваң.

— Öнї те менам кїын. Гажа олөмыд гывгїс тенад.

— Зонјас, воғсагны-кө кутанныд, аслыныд-жө локжык лөб. Чөвталө зорјаснытө, мунө егчө.

— Енө мунөј. Енө полөј,—шуїс Макар-Ваң да чабыртїс көртбеф. Макар-Ваң-дорын сулалыг зонјас өшөдісны журнысө. Оз төдны, коднысө кывзыны.

— Медга бөрјаыг јуала: кодї оз көсјы воғсагны?—гора шуїс Вагө.

Öтї зон мафкыштїс да шыбытїс зорсө. Сы-бөрга мөд, ставныс шыблалїсны кїыныс мыј вөлі. Сөмын Макар-Ваң оз көсјы гетчыны.

— Адған вынтө. Öтнад колїн...

— Ен-на радлы. На первој дукушт тајөс,—Ваң угкөдчїс Ваг-вылө да көсјїс кучкыны көртбефнас. Јогор кағалїс да уфїтїс мајөгсө гујуыштны беф-улас. Трїңгыгїс усїс бефдыс гумла-вылө. Морт дас-кымын угкөдчїсны Макар Ваң-вылө да кутїсны көртавны кї-коксө. Көрталїсны да пунктїсны телегаө.

— Тајөс ме нуа їсполкомө. Мукөдсө агныд ваяө,—шуїс мїлїтсїөнер да кучкїс вөлыслы.

Медга бөрја-јөзөн вөрчөдчїсны Јогор, Вага да Анө.

— Вагө, гїжгам-нїн-өд сөгга?

— Бурда-да, пыр гїжгам.

— Вагө друг, ме көсја комсомолө пырны. Бостанныд он-ө?

— Важөн-нїн колө вөлі теныд петны зыбачгыс, сувтны зу-мыд, вескыд туж-вылө. Богтам, ферт, уғалам.

Ар:

Віж-шөвкыс кызжасыг киггө,
Гажтөммө, жугыльмө војвывса рас.
Понја морт вөравны кысгө,
Сыліас сужома піщаль да лаз.
Пожом-вөр локмөма—мургө,—
Тыдалө, кодлыкө лептөма зык.
Лок-војтөв дугдывтөг увгө,
Гожөмлыг весалө војвылыг дук.

Чіччі гөра.

Чіччі гөра, жужыд гөра.
Гажа гөра, міча жаг!
Теныд сыла чіччі гөра,
Теныд сыла, гажа жаг.

Пожом вөрнад, чіччі гөра,
Кыскан менгым вежөр, сад.
Жагвыв ыщнад, жежыд ыавкнад
Кыскан менө гажа жаг.

Тенад гөгөр-бокын кызжас
Кудрітөмны гырыг жур.
Пагкыд ліста піпу-корјас
Вашкөдөны теныд бур.

Көнкө тыдовтчыштө пелыг.
Матын кісмө, өзјө оз.
Логын, баф куст-дорын, лөм-пу
Өшлөм гөгөр зорің роз.

Шорын быдмө уна өмиң.
 Быдмө сетөр гөрд да гөд.
 Кісмө-воо—когмө зорің;
 Уна кісмө пув да чөд.

Гөрдмө намыр мырјас-бокын.
 Јурсө мытчөдыштө щак.
 Чөскыд-урщак, гобјас, јелдөг;
 Ем і кызјаслөн щөщ щак.

Нја-пујас-пөвсын уна,
 Көні уна быдмө жо,
 Сылө чольчө, кылө пөтка.
 Сылө гажа, сылө шог.

Гөгөр быдмө гіска пожөм.
 Логын быдмө жужыд коз.
 Козлөн уна увјас өшлөм.
 Увјас-пөвсын урлөн поз.

долыд те-дорын мем овны.
 Гажа текөд, чіччі јаг!
 Гөлөм четчалөмөн ворсө.
 Гөлөм ворсө, корсө гаж.

да і код-нө ловја мортыд,
 Кодлөн выјім вежөр-тор,
 Оз шу „муса“ бурыг тенид;
 Оз шу муса ловја морт.

Ов-жө куҗа, чіччі гөра,
 Ов те дыр-на, гажа јаг.
 Мортлыг гөлөм гажөд јона.
 Пальөд шогјас, муса јаг!

КРИТИКА

В. Савин.

Гижод-сам Ичот-Иванлөн.

Критика-жылыг.

Некушом бур уж оз вермы артмыны критикатог. Бостам кот кушомкө зев кокнифика артман-тор, шуам—наңзыр вочом,—і сетчө колө критика. Мед-вождөр аслыд колө ассыд ужтө критикуйтны—быдлаті-ө наңзыржыд те-ногөн бур; адзан-кө кыгкө нелучки—вөг-

көдны, справитны колө. Сы-бөрын сегга тенчыд ужтө мукөджас видласны, вижөдласны,—гашкө, мед-вож аслад гөтырыд-жө первојяыг кіас бостігөн і шуас: абу-на-пө, зонмө, зыржыд лө-гыда артмөма—лоптыс-пө вывті векні да шыгыра, воропыс-пө зев куҗ да не-кытчө он бертчы пөжасігөн, дај абу-пө шылыд—кітө желлалан. Төдөмыг, мөдыг тенад наңзыржыд артмас міча-жык да пелькиникжык-нын,—шуны-кө, критикаыд тенчыд ужтө, кіподтујтө бурмөдіс. Тајі быд уж-дорө колө ін-мөдны сіјөс мед-ичотсаң мед-ыжыдтор-јөз. Критикаөн шугө быдсама ужлыг гөгөрбок видлалөм, төдмалөм, донјалөм.

Лытература-жылыг критикаыс вөвлі зев-нын важысаң (нөшта во 350-вождөр өніја ераөз-на—„рөштвоөз“). Роч лытература-куҗа критика бостгөіс јонжыкасө сөмын-на колан (19-өд) немө. Воҗҗа, секи-са критікјас (критіка гіжысјас)-пыщкыг јонжыкыс да гижөджассө пыдсаңжык гөгөрвоыгыс вөлі Виссаріон Белінскіј. Чорыда, вөг-кыда критіка гижөмыс-вөсна сіјөс вөгіг шулісны (німтылісны) „лаң-тлытөм- бураслытөм (неистовый) Виссаріонөн“. Белінскіјыг-кынзі-на, роч лытературалөн вөліны уна гырыс критікјас: добролюбөв, Пісарөв, Вегелөвскіј да мукөд. Сіҗ-жө емөг і өніја (револутсіја-

бӱрса) роч лӱтературалӱн уна крӱтӱкјас. Крӱтӱкатӱг оз вермы сӱвмыны, кыптыны да паскавны ӱекущӱм лӱтература, торја-нын хужождествоа лӱтература. Крӱтӱка колӱ лолалан сынӱд-моз-жӱ.

Мӱжан комӱ хужождествоа лӱтература вывтӱ-на том, муртса-на тӱдчӱ. Гӱжыгјаслӱн ескӱ лыдыс зев-нын уна, бура унатор-нын ӱ гӱжӱма, да агным-на огӱ тӱдӱ: шогмӱ-оз гӱжӱдыс, кодарӱ кыскӱ гӱжӱдыс, кущӱм сылӱн гамыс, ногыс—пыщкӱсыс, ортсыс,—шуныкӱ, асланым лӱтература-пыщкын (кӱт-ескӱ сӱјӱ дӱза-на лӱпкыдӱк-да) мӱ ујалам сӱнтӱмјас-моз. Мыјла сӱјӱ? Крӱтӱкаыс абу-да, сӱјӱн. Мыјдта мӱ вермӱм гӱжны ӱнӱз комӱ лӱтература—ӱекор-на сӱјӱс мӱ егӱ крӱтӱкујтлӱ пыдӱганжык. Сӱјӱ колны воӱӱ-кежлӱ, ферт, оз поч. КАПП-лӱн II-ӱд конферентсӱјаыс шуӱс крӱтӱка-уж пуктыны бура, лептыны-тыдовтчӱдны да котыртны крӱтӱка-гӱжыгјасӱс. Тажӱ—зевыжыд уж, јона колана. Крӱтӱкалы ӱнӱган лӱгӱдӱма „Ордымын“ торја јукӱд. Тажӱ ужсӱ ковмас воӱӱ-кежлӱ паскӱдны јонжыка-на.

ӱнӱ мӱ вӱзӱдлам-вӱдлыштам гӱжӱдгамсӱ (творчество) комӱ гӱжыгы—ӱчӱт-ӱванлыг (Сажӱн).

Кывбурјас.

Выл комӱ-гӱжыгјас-пыыг ӱчӱт-ӱванӱс позӱ лыддыны медга-важӱн, медга-воӱӱаӱн,—сӱјӱ гӱжӱ-нын во ӱоль-кымын. Мукӱд гӱжыгјас-моз-жӱ, ӱчӱт-ӱван бостгӱс гӱжны кывбурјасган *). Тажӱ сӱкас гӱжӱднас ӱчӱт-ӱван ез вермы агсӱ бур поет-тујӱн петкӱдлыны. ӱнӱз гӱжлӱс кывбурјассӱ комӱ јӱз-пыщса олӱм-јылыг, ужалӱм-јылыг, коргурӱ серавлӱс налыг пемыдлунсӱ.—Кывбурјасыс сылӱн техника-бокгаӱысжык ез артмывны. Порманас-ескӱ ӱк кывбур-коф гӱжӱдыс, сӱмын складыс да ногыс прозалӱн, сесга рӱфматӱм дај размерыс торкгалӱ. Вӱзӱдлам „Ордым“—журналын петӱм кывбурјассӱ сылыг**).

„Сортӱвей лезӱм“ (I №).

Ез-на вун батӱкӱд сортӱвей лезӱм:

Тӱв-шӱрын вӱрын

Лым-пыщтӱ келӱм;

Кын пујас јӱрӱм—

Пӱлаӱн, черӱн.

доф-вылӱ луктӱм—

Зорјасӱн бертӱм.

ӱ он тӱдлы керјыд кыз доф-вылӱ лыбас.

ӱ коркӱ вадорӱ кертӱ петкӱдан.

ӱ перыда чом-пыщкӱ пыран.

Пельсӱ јокмылтчан,

Тӱрзан кынмӱмла,

ӱ вӱдчыган бӱ-јылыг војан“.

*) Кывбурјасӱн мӱ кутам шуны сӱкотвореӱӱејас,—удмуртјас сӱжӱ-шубны (кулбур); таӱ жеӱыджык, мӱчажык дај вескыджык лӱб.

***) Став нумерсӱ пасјӱма мед-воӱӱагаӱыс (абу быд вога).

Гижан ногыс (стиль)—зев жеңыдик виҗас (мукöдас öтик кыв-и ем), лыддыны кокныдик, сөмын гижöдас топöдчöмыс (сжатость) абу, вывти унаыг паныдаглыны јитöдјас („i“), вывти куза мунö прöстеј бөрјыгöмыс (öбиторсö уна-пөрјö мөдногөн шуөм да вывти унатор-вылö indöm):

„Міјан вадор
Жужыд кырја,
Пыдын јіра.
Уна ем сен јома:
Вөрса, васа,
Нурса, мылкса,
Сінма, сінтөм,
Міча, містөм,
Сура, бөжа,
Ем-і бөжтөм („Гажтөм“, „Opd“ № 2).

Сегга Ічөт-Іванлөн оз сур кывбурјасгыс мед-коланторјыс, мыј мічмөдö да донгөдö быдгама гижөд,—образногыс абу. Став кывбурыс сылөн пөштi öткөд—өтi нога, өтi гама. Сылыг кывбур-јассö пөчö шуны кывбур-модаа бур прозаөн (вiгтөн).

„Пішщальдөн вөралыг
Лым-ыввти ветлө...
Төвбыддөз өтнасөн
Вөр-пiын олас...
Мыј сурö чукөртö
Өтлаө нүө“ (№ 4).

„Гажа-жө вөр-пiын
Быд мортлы овны.
Пу-кості ветлігөн
Шуулавны, сывны
Паскөмтö крукавлө
Пујаслөн увјас...
Чурјөдлөм ныщ-увсаң
Јурјассö гөрдгөб“ (№ 7).

Унжык кывбурыс (пөштi ставыс) тащөм—ужлыг да ывлавыв-лыг (приодалыг) герсö петкөдлөм (описание). Мукөд-дырјыс, рач-мерсö кутөм-вөсна, гижөдыс кежö грамматика-тујыс. Бостам-көт татыг-жө: шуөма.—„Паскөмтö крукавлө“, колö ескö вөлі „крукавлөны пујаслөн увјас“ (абу öтик „ув“), лiбө „чургөдөм“—„чургөдөма“—пыддi. Сөмын өтi-боксаң Ічөт-Іванлөн кывбурјасыс шаңө: **ставыс гажабө, кыпыдбө, оз нормөдны-жугыльтны сөлөмтө**, кызi гижөны мукөд том гижыгјас (сы-вылө indic i КАПП-лөн II-d конферен-тсiја аслас резолутсiјаын):

„Гажа-жө вөр-пiын...“ (№ 7)
Вөр-сајыг кыпөдчө төлыг,
Езысөн қірдалө лым“ (№ 14).
Ен бөрд, зары, муса нылөј,
Кокні лоас овны тед“ (№ 6).

Тажөн ми і помалам Ічөт-Іванлыг кывбурјассө видлалөмнымөс. Шулн-нын тај, миға, сылөн кывбурјасыс оз торјавны кушөмкө ми-члунөн лыбө торја художествоөн.

Віетјас.

„**Јон тыш**“ . Ічөт-Іванөс позө лыдфыны мед-воқза вігт-гіжыгөн комі гіжыгјас-пыг. Сіјө вігтјастө гіжны богтгыліс нөшта „Ордым“—журналтө лөгөдтөз-на. Мед-ыжыдторјыс на-пын— „**Јон-тыш**“ (лезөма торја ныгаөн). Тајө жеңидік вігтас гіжөма зев ыжыдтор-јылыг—Комі муын граждаскеј војна мунөм-јылыг, жежыдјас волөм-јылыг, тышкагөм-когагөм-јылыг.

Міјан-ногөн, „Јон тыш“—ыс—абу-на тыр вігт, сіјө сөмын-на бытө вігтыслөн гурөсыс, панасыс. Колі-егкө Ічөт-Іванлы тајө вігт-сө гіжны (өтисајын-нын) јона-на ыжыда да пагкыда—дас, кыз, комын, сы-мында, мыјда гіжөма, мед-егкө „Јон тыш“—ыс вөлі зев ыжыд ныга! Мед-егкө Комі војтырлөн некор ез вунлы, кызі коркө вермаглісны, тышкаглісны, ловнысө (јурнысө) пуктісны міјан вокјасным, батјасным Октабрса револүтсіја-вөсна, сөветвласт-понда!

Ферт, нинөмабу-дорыс, „Јон тыш“—ыс Ічөт-Іванлөн зев-нын ыжыдтор. Лыдфан вігтсө-да, кінө-вылын-моз-жө, бытө, став вермагөмыс-тышкагөмыс гін-воқөдыд котөртө. Мыј он адзы—гөлөмнад кылан-гөгөрвоан. Мед-воқза лытбокгаңыс помөзыс (ставыс—поснідік 53 лытбок) вігтыс тeryба котөртөдө лыдфигас, он вермы сувтныд—сещөма сіјө сөлөмтө зерөдө. Лыдфигас бытө ачыл те щөщ сені мырған-нокган: өтілаын Павел-Өлөксанјаскөд сөветутчан, Тіма-Васкајаскөд венчан, катыдсалыс кывтыдпомсакөд вермагөмсө віқөдан, озырјаслыс влагтө сујгөмсө віқөдан, Өлөксан-өс віјөмыс шоган, жежыдјаслыс локтөмсө кылан, коммунистјаскөд щөщ вөр керкајасын зөбгаган, жежыдјаслыс зверствојассө адған—вірыд пузө, сөлөмыд өзјө,—ставыс бытө те-дырјі вөчгө, Чукаыбса когөз, жежыдјасөс вермөмөз-зырөмөз. Секі те щөщ нымкодаган.

Вігтсө гіжөма конкыдік кывјөн, зев жеңидік горныкузаөн (конспект-код). Сөмын, шуа-тај, вывті жеңыда. Медга-нын еща гіжөма Јемдінса фронтын Прокушов сетгөмгаң Чукаыбөз вешјылөм-јылыс да сетчөз мунлігас вөвлөмтор-јывгыс: сы-вылө ныгаас торјө-дыштөма сөмын кык поснідік јукөдтор (17 јукөд-пыг)—6 лытбок. Мед-ыжыд местасө сетөма, ме чајта, Керчомјаса вермагөмлы. Абу весіг пасјөма Ізвајывса коммунарјас-јылыс („башнасө“), өтік кыв-јөн абү казтыштөма Калыкова домнаөс,—унатор-на колөма.

Сөмын колө шуны: „Јон тыш“ Ічөт-Іванлөн—зев ыжыдтор, зев бур (героический) вігт,—сещөмсө некод-на өнөз комі гіжыг-јас-пөвсыс ез петкөдлы.

Посні вістјас.

Көт, шуам, гөкыда лоө мырсыны-ужавны комі војтырлы,—лыг-мунтөз музлыны, мајышмунлыны,—пыр-жө-нын корјаскө овлывлө-і гажөдчан пөра. Сещөм-дырјыс гөлөмвылад кызкө лөгыджык, до-лыджык, олам серамбанөн, нумјавлам, вегіг теш богтас да чөскы-да серавлывлам. дерт, став шогыс і гажыс мунө олөм-помыг: зес-кыда-кө олам да олөмгыс-кө адзам сөмын локтор, секи сөлөмным жугылтчө, гажтөм богтө, шогөдө. Мөдарө кө, бур олөмыс сетө до-лыдлун—секи гажа, нумјавмөн-серавмөн гажа.

Мыыг мјанлы тешкоф овлө? Мыј-вылө мјан серамным јон-жыка петө? Пыр-кө өтї самөн, өтї серөн, өтї туйөд, һекытчө мы-щаслытөг либө бокө кежлытөг мјан олөмным муніс, секи-ескө, ко-лөкө, мјан ез і вөвлы һекышөм шог һі гаж; секи-ескө һинөмыс ез лолы мјанлы гажтөм һі тешкоф. Оласногас-кө лоас кытчөкө бокө кежыштөм пыр-мунан олан-тујыс, секи мјанлы овлө либө шог, либө теш. Унаыг овлывлө-і тазі: пыцкөсла доргаһыс ескө оласно-гыс лок, сөмын сїјө оз төдчымөн гөлөмтө жугылт да дојд; секи мјанлы тешкоф-жө кажитчө да щөщ серавлам. Буржыка-кө да пы-дїсаһжык-кө ескө мөвпыштам, дерт, казалам—сералам агнымөс, асгыным лок олангамнымөс. Вот, Ічөт-Іванлөн став посһідїк віст-јасыс тащөм олангамсө і серавлөны.

Ем роч гіжыг—Микајлө Зошценко. Сїјө аслас посһідїк віст-јаснас серавлө јөзыслыг лок-ногса олангамсө. Мјан Ічөт-Іван сїзі-жө, вегіг гіжан- ногыс Зошценколаһ мунө. Сөмын Ічөт-Іван гіжө коміөн да сїктса олөм-костыг сурөсјассө богталө, а Зошценко— роч, карса олөмыг. Ічөт-Іванөс позө шуны „комі сїктса Зошцен-коһ“.

Мед-војдөр візөдлам Ічөт-Іванлыг вістјас гіжан гамсө, ногсө. „Јон тышсө“—кө гіжөма сїјө, кыз шугө, „серјозней, фелөвей“ горһі-кывјөн, посһі вістјасас сылөн јона мөд-сїкас кывјыс. Тани быд жеһідїк горһікузаын (предложение) ласкыгөмаөг мїча, серамба-на, комі јөз-пыщса кывјас. Најө-һін вегіг агныс (сурөсгыс-өтдор) кыпөдөны лыддыгыдлыг тешсө, перјөны нумсө, петкөдөны серам-сө,—сещөм кокһідїк төдса кывјөн гіжөма, дај кужөма колан-інө гујныс јөз-костса тешкоф образней кывјассө: „рушкунјас жажјалас“, „волысыд крущһітіс-орї, кузовыд зобһітчїс-угї“, „шмуткыгїс“, „ту-нагај гортө котөртө“, „звїркһітіс-четчыштіс“, „рузјалөны-котралө-ны“—сїзі-і серөдөны быдлатї, быттө шук сетчө-і колө сещөм кыв-јыс, быттө сытөг оз ло сещөм мїча.

Сегга нөшта өтї-ногөн мїчмөдө Ічөт-Іван асгыс вістјассө. Ко-мї јөз-костын горһітігјасөн унаыг (кыкыг-кујимыг) өтїторсө шуасны. Тешкоф-інјасө-кө өтїтортө кыкпөв шуан, кызкө быттө нөшта теш-коф лоө. Сїзі-і Ічөт-Іван вөчө. Сөмын мукөд-дырјыс „грешїтлө“—жө: вывті-һін уна-пөв шуас; секи вошө сещөм-торјыдлөн теш петкөд-ланлуныс, вегіг лыддыгјас вермасны дөзмыны (дөнзыны). Богтам-

көт: „Өлөкөн өтнас да өтнас і горһитө... вегіг і муниг-тырјыс горһитө“,—тајө ескө-і шаң вөлі, а кор Ічөт-Іван нөшта сетчө содтас: „Туж-куза мунө да мунигас і горһитө, лучкиа-өд горһитөмөн і горһитө; өдјөн, гора гөлөсөн, ыжыд гөлөсөн і сорһитө“,—артмө-һин вывті куза; лыбө мөдлаын (печатајттом вігт „Портфель“): „Агныс зев јона килскөны-гералөны; туж-куза ветлөны да агнысө оз вермыны кутны герамыс. Агныс кусһасөм-өн гералөны, а вігтавны һекодлы оз вігтавны,—гералөны а мыј-пө і гералөны. Һинөм оз төдны, а ставныс гералөны; војтырјас герам-вылө герамныс петө; ставныс гералөны; јона і гажа гералөны“—тајө, ҫерт-һин, вывті, тащөм гижөда ин-ыд оз содты ҫештө, сөмын дөнһөдө, быдөн вермасны шуны: „но, вывті-жө-һин тај!..“ Тащөм инјасыс Ічөт-Іванлөн бура уналаын паныдаглөны.

Том комі гижыҫјас-костыс Ічөт-Іван мед-војдөр бөгтөс вігтјас гижавны. Пөштө быд нумерыс „Ордым“—журналыс (1-саң 23-өз) аҙан сылыс кушөмкө вігт. Мі тани сылыс бөгтам відлалөм-вылө кымынөскө—мед-воҙрагаһыс өниөз—да төдмагам; мыјжык-јылыс Ічөт-Іван гижө (пыщкөссө, сурөссө), мыјјасөнжык сижө мијанлыс ҫешнымөс перјө, мыј-вылө ми гералам? Зошҫенколөн ем һига-да, һигаыс ачыс јуалө: „Код-вылын гераланныд?“ („Над кем смеетесь“)—һигаыслөн сещөм і һимыс. Ічөт-Іванлыс, час, відлам кымынкө вігт да мөвпыштам: мыј-вылө, збылыс, ми Іванкөд щөщ гералам?

„Го-сікас“.

1-ја нумерын „Ордым“—журналын Ічөт-Іванлөн петліс кык вігт: „Һинөм сојны лыбө го-сікас“ да „Регыд нырвомад рабышта“. Бөрја-ыс сужетнас мунө „Демьянова уха“—басһалаһ. Сені ҫемјан пөгибө воштө Покаөс јукваөн—мырдөн щөктө морттө сојны, көт-егкө һекытчө-һин сылы оз төр-да; тани Івө-Степанөс винаөн (самөкурөн) Петыр мырдөналө: ју да ју, „он-кө-өд, регыд чашканас швачһита!“ Степанөс восөдө-һин-а, Петыр век горзө: „Степан, ен колөкө чигаһитчы, ен колөкө пышјав! Лөк колөкө, а то, мунан-кө, регыд нырвомад рабышта!“

Воҙра вігтыслөн сурөсыс (пыщкөсыс) ыжыджыктор-јылыс. Варук пуөма-пөжалөма, лөгөдөма „го-сікас“ сојан-јуан да коралө бабајасөс гөгҫитны, печканјасөн пукалыштиг-моз. Һинөм ескө абу лөгөдөма, да сиз көт мед прөста пукавны воласны; гөгҫајасөс коравны нывсө ыстигөн велөдө Варук. Сашук (нылыс) асывоҙраһыс котралас сикт-куза кык-пөрјө. Бабајас локталасны. Мед-војдөр быдөнөс Варук винаөн јуктөдө. Уна-п лөс вина лөгөдөма: прөстеј вина, сакара вина, чөдја, сетөра, лөмја, озја, өмиҙа, сөла-озја, кампета, „компасеја“,—быд-сікасыс! Пукгаласны пызан-сајө сојны. Гөгҫајас шенһөны: „Аттө, тенад, Варук, сојан лөгөдөма! Сікас-вы-

лыгышмунтöзыс лоас. А полöмыс! Көт сөтчис-нын „шева-чуманыд“-а, век-на ојзö: „Ставным-нын, тыдалö, пропадитам,—лыдфöдлö кол-мөм чельдфыс-возын:—Кушöм омöлыслы-нö шева-чумансö мјанлы коли вајны? Кушöм грек-нö мјанöс татчö суис? Коңөрјасöј дај бобöјасöј, сошайтјасöј дај сөкөлјасöј! Тјанлы-нын со, тыдалö, щöщ мөртчöма, тјанлыг-нын, тыдалö, щöщ сөлöмнытö сојö. Став мөстö і вöвтö, тыдалö, мјанлыг щыкөдас. Оз-нын нинөмтор кол. дон-јасöј дај дитукјасöј!“ Öпрөг бөрдö, дај став чельдфыслөн щöщ сін-ваныс петö. Рытнас локтас Öпрөглөн мед-ыжыд нылыс, Агні, да вöлыгті ставыс тыдовтчас: Агні, вөлөм, көсјöма мамгыс гусөн Öгрöлы (сы-ордың унаыг војпукјас овлөны-да) петкөдыштны гоз-мөд колк да чумантö воэвыв і дагтас—пуктас карта-пос-улас. Со і ставыс.

Тайö вјгтгыс ачыс-нын моралыс төдчö, оз ков вјгставны. Мі чайтам, лыдфан-кө тайö вјгтсö Öпрөг-коф кушöмкө комі аңлы, помагас-да ачыс сөравны пондас. Тайö вјгтсö позö зев лөгыда пөрт-ны ворсанторјö (инсценировка) да стсена-вывгаң петкөдлыны.

„Göd-шор“.

Быд сиктын ем кушöмкө-да-кушöмкө „гажтөм“ ін, медга гаж-төмөн лыдфыггöны шорјас. Көнкө-кө ем шор-перевод—сјö гажтөм-нын. Јöзыд сыыг полö, сеті ветліг-мунигјасөн шуштөм бөгтö. Унаөн чайтöны: сещöм шорјасас-пö мутивейјас олөны, мортјасөс-пö куталөны да быд омөлас најөс пөртöны. Öті сещöм „гажтөм“ шор-јылыг — „Göd-шор“-јылыг і вјгталö Ічөт-Іван 18-öd нумерын „Ордым“-журналын.

Сиктсаң матыңыкын, зев куэ коз вöра да пемыд логјын, ем ічөтік шор—Göd-шор. Важысаң-нын јöзыс лыдфö тайö шорсö гаж-төмөн. Быдторсö болгöны шор-јылыг, вегіг васö (зев-егкө жугыд да чөскыд-да) некод оз ју, „паң-ва некод оз богт: јуан-кө-пö сөс-га „гажтөм“ пöран да мутивей-моз-жö чікласны пондан, сур да бож-пö быдмасны-і“,—шуалөны сиктсајас. Öтчыд тайö шор-дорас вöлі локтö рытын Мітреј-дад, полыг сөлöма морт. Шак вотны јагö кајлөма-да, шак-тыра кузовөн да наберушкаөн гортас вөлөм летчö. Шор-дорад кутас воны-да, сөлöмыс мортыдлөн і повзас: „пелјассö торгөдöма, сінјасыс кольча-кофöг, јургыс щөт-моз сув-тöма, шапкасö вегіг лептö; мышку-куэтаыс көзыд пөг вјзувтö, бытö көзыд нјзув вјзöдö, став јасö щöщ гјжмалö, көзыдөн кез-јöдлö“. Шортö четчыштигөн Мітрејлөн öтар кузов-волысыс і орö. Сыыг повзасны ракајас (пукалөны вөлөм козјасад) да шаркытас-ны-лебзасны. Тайö шумгыд Мітрејыд нөшта јона повзас, мөд во-лысыд кузовыдлөн орö-да, шумткысас кузовыд муас; шевкытас кінас—дај наберушкагыд шакыд кегас—јельдөгјас да јагерјас ста-выс разі-пелі гөгылтчасны. Кушöм-нын өктыгөм! Мітреј сы-ні-сад, туганай гортö котөртö, мыј вермө толькө төвзö. Шапкатөм, јургыс

летжалө, дукөсыс разгөма да пөлајасыс шпавјалөны. Сы-шөрө-воғө гөра-јылас вөлөма Степа-төтка,—мөс коргны ветлөма. Адзас Митрејтө да ласмунтөзүс повзас. Гортас өдва ловјөн воас Степаид да висталас: „Сағ быртөз Гөд-шорад повзөдісны. Гажтөмыс-өд попө пөртгөма да сизі і лебалө. Ыжыд пагкыд ризіа, лөз јурғіа...“ Аскінас Митреј виставлө уна јөзлы (чукөртчөмаөг-да): „Гашкө, да-сөн ускөдчылісны. Первој мышгаң кодкө тојыштіс-код да кузов-вылө пукгіс, кыкнан воысыс орі... Ме—пышјыны. Гөра-јылас өтік кајөма да горзө: „кутөј-пө сјіөс, кутөј!“—кущөмкө баба-код быттө ачыс... Шапкаөј уғі да ег-ө небөг копыртчыв... Мед-һін, міга, став щакөс і шапкаөс сојасны-тувјаласны пеж-горшаныс, а аггым јурөс ог-на-жө сет“... Јөзыд кывзөны да шензөны, быдөн полөны-код. Некод оз лыгт мунны. Кык лун-мыгті вөлыгті Митреј смел-мөдчіс да ветліс Гөд-шор-дорө кузовысла (висталіс сылы Педөгеј-Өһө-да). Щаксө бөр кузовас да наберушкаас течіс. Кузовлы во-лысјас вөчіс да гортас нуіс. Ачыс шензө: „Вот дивөыд, өд сөкта-ыс і быдөн важ-кодыс! Һінөм абу і лөма? Со ескө сөгга і шен-зы!“

Тажө вистыс петкөдлө, кызі һінөмабу-торјыс (ракајас лебчөмыс да кузов-воыс оромыс) пемыд комі војтыр-костын вермөны артмы-ны „гажтөмјас“ да кызі сы-јылыс сөгга пагкалө болгөмыс-сөрө-мыс. Гіжөма јона бура, җешкода, позө чөскыда геравны!

Өлөкан.

Өні богтам Ічөт-Іванлыс мед-бөрја вистсө—„Өлөкан“ („Ордым“ № 23). Мыј петавліс Ічөт-Іванлөн кык воөн „Ордымын“, на-пыыс тајө—мед-ыжыд вист. Өлөканөс сугедјасыс гералөны, бабаыс һө-лөд ныв-һін вайөма-да, а пыыс век абу. Өлөканлы забеднө-да, јуө, ыждадө бабаыс-возын, скөралө,—ачыс ескө сизсө абу скөр-гама-да, јөзыд-тај воштасны сы-выјөзыд морттө. Сөгга кызкө і аслыс абу-жө лөгыд јөз-возас—пыр өтарө-помга ныв да ныв мыјлакө баба-ыслөн чужө? Өлөкан чајтө: чырыштан-кө бабатө, гашкө-і, піөс чуж-тас-да? Јона і чіршөдліс сөгга гөтырсө, бөрја ныв кагасө вайөм-бөрын: „Те, баба, нарогнө-һін, тыдалө, менө бесщегтітан. Нарог-нө ныв-вылө ныв вајан. Пөдтыны алі мыј көсјан? Јешщө-кө ныв-тө меным вајан, ловтө і богта. Кыкнаннытө ловјөн гуала!“

Тані—зев-ыжыд оласногса-трагедіја. Өті-кө, јөз-ыд лөка вичөдөны ныв-кага чужөмыд-вылө, пі-вылө јона буржыка: ныв-помгыд-пө-өд һінөм абу бурыс; мөд-кө, мужік-мортыд (верөс) быттө јаналө јөз-возас сы-вөсна; којмөд-кө, чајтөны, быттө нывјасөс чужтөм-ыс пыр өтнас баба мыжа. Та-герті позө сөгга гөгөрво-ны, мыј вөчсө сөлөманыс Өлөкан-гозјалөн! Ічөт-Іван јона бура вермөма петкөдлыны кыкнанныслыс мучітчөмнысө, сөлөм пызра-гөмсө (душевные переживания). Тајө вистсө (көт кыт-гурө гі-

жөма і кокнідік-тешкодік кывјасөн) оз поэ лыдыны тешкодон, гералан-торјөн; тајө—јөзлыг психологіја төд-малөм (анализ). Уна нывбабаслөн (дај мужікјаслөн), кодјас-вывті мунліс тащөм-коф олөмыс, ме чајта, тајө вистгыс гөлөмјас-ныс мајышмунласны-нуқыртчыласны—сещөм тајө збыль да вескыд гіжөд!

Өлөкан-гөтыр бара-нын нөбасө. Баба тіралө-полө, мед-ескө ез-жө-нын бара ныв-чуж. Шогысла јургыс весіг усө. „Кыз-нө-ескөн төдан—пі алы ныв? Уна ныв да пі-кө ескө вайлін-і, дерт колөкө, і возыв төдан. Гашкө, пінад кызкө мөд-ногөн нөбасөны-да? Пі-кагаыд, гашкө, і рушкыад кызкө мөд-ногөн быдмө-да? Пітө вайлытө-гыд мыјөн төдан? Кущөм-бара пісө новлөдлөмыс-а? Нывјастө тај зев сөкыд-а, өдва-і лөвтө коласны—сещөма мучітасны. Піыд, гашкө, оз і мучіт-да?..“ Ме чајта, уна нывбабас нөбасі-јасаныс тазі ыещкысөмөн думайтлөны... А кущөма шөгөдіс Өлө-кан гөтырөс, кор гідын сылөн чужіс бара ныв-кага! Сінваыс, коңөрлөн, тургөмөн-тургө: „Мыј-бара, дитукөј, мјанлы текөд лөө-а? Мыјла со те гвет-вылас чужін-а?..“ дыр бөрдіс. Өлөкан ез вөв гортас—јүө да ветлө, оз інас. Воіс кор да төдіс, јона і скөрміс, гөлөмыс пуыс. Сорјыс өшщөпек кватітіс да бабаыслы кокас швачнітіс—чорыда кучкіс. Баба ез весіг і вөрзөдчыв. Чужөмыс векнавмөма, келдөдөма, весіг өтік вірпас абу. Сінмыс вөјөма гу-ранө. Візүвтө сінва. Вөмдоргыс чепөсјө вір. А морөс-бердас, нөндорас ласкөма кагасө, акаң-коф ічөтік кага! Ставнас ачыс тіра-лө... Өлөканлөн секі друг бытө вежөрыс вөсөіс, сінваыс турөб-тіс, бабаыс-возө пічөсчаыс да ыжыд гөлөсөн бөрдіс: „Прөстіт... прөстіт менө, пјаңнікөс!.. Те мучітчін, а ме... а ме... Прөстіт ме-нө, дона морт! Нөкор-нын сөсга ог вөрзөд. Мед гераласны-кө... Мед мјан нывјас-кө... Мед гераласны, чөрту!.. Тащөм ічөтіксө, мічасө, донасө!.. Со кущөм јургыс ыбыд!..“ Өлөкан зев ыбыды-ка шылөдө кагасө, муртса-муртса кісө інмөдыштлас. Шылөдө щөщ і бабасө, зуггөм јургісө нөжжөнік вескөдалыштө. Јурлөссө лөсө-дө, шебрөдө да сінва-сорөн кевмысө: „Прөстіт менө, баба!.. Мед гераласны-кө, нөтчид-нын сөсга тенө ог вөрзөд. дас ныв јешщө вай, помала і вай даснансө! Весіг чуңөн ог вөрзөд!“

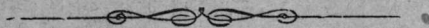
Гөтырлөн гөлөмдіныс шоналіс тащөм кывјасгыд. Нимкодысла сінваыс тургө. Ставныс бөрдөны раднысла, герамбанн: агныс-і, пөчмамыс-і (гөгіныс), чельдыс-і...

Сөмын Өлөканөс јөзыд гералөны-да, забөдаыс бөстлас-жө. Код-јурјаснад унаыс скөравлө. Бара-нын бабасө відчывлө куш ныв-јасөс помала вайөмыс. Квајтөд кагаөс чужтыны гөтырыс ез-нын лыгт гортас, петіс јөзө, Парө-ордө. Чужіс пі. Мамлыс німкофлун-сө он вермы гіжныс. А Өлөканлөн радыд! Кыліс-да, сактөгыс-моз локтіс баба-дінас: „донаөј, зөлөтејөј, зарніөј, бабөөј!.. Пі! збылыс-нө пі?.. Ыжыд пір вөчлам, мед став јөзыс төдласны, мед став-му-ывса олыгыс төдлас: Өлөканлөн пі чужөма!.. Пі! Аслам пі!.. Від-

чысөй өні меыг лок-юз!.. Час, кодөс понданныд геравныныд?..“
 Өлөкан ещсө оз төд асгыс: быд керкаын ошжыгө, быд мортлы
 ошжыгө: „Тіжан-өд піжанныд мыж, зырымбефјас! А ме вот прөмыш-
 лажтны-нын көсја мунны аскі!.. Шабаш өні став пісарыслы щөщ!..
 О, менам пі лоө магтер! Ме думажта, ставнас лок олөмтө путкыл-
 тас, ставсө шыльодас. Ті-өд мыж, јөршітөмныд піжантө да некытчө
 онө і лежлө. Колө вөла гетны, мед еща јурвемнысө пөслөдласны.
 Мед ставсө төдмаласны!..“ „Сещөм нымкоф Өлөканлы пі чужөм-
 гыс! Став јажыс радлө: өд пі чужөма, пі! Чөлөј пі, зөһ морт! Ас-
 лас пі!“—тајі помагө тајө вөгтыс. Кыт-гурө-кө шыльөдыштан (выв-
 ті унаыг өтитор-жылыг шуөмјассө), тајө вөгтыс Ічөт-Іванлөн став
 вөгт-пегыс лоө мед-бурөн, тані мед-пыдіті оласногсө гөрыштөма
 сіјө. Көн-гурө тајө вөгтас емөг нелучкіјас, богтам-көт: пуз-чужөм
 кагаыд кіјаснас оз-на вермы мам-һөһтө коргны; кагатө керкаын
 комі јөзыд оз купајтлыны—пывганын мыскывлөны; гөгсө војдөр
 көрталөны, сөгга вөлыгті вундөны, да „чөрс-дозјад“ оз пуктыны
 ловја гөг-јажсө, пуктөны гөгпомсө, кор сіјө кагаыдлөн угө (когмас).
 Емөг тані вывті „вогса“ кывјөн гижөм інјас,—вермасны, гашкө, код-
 гурө лыффыны весіг вулгарнеј-тујө,—сөмын тащөм гикас вөгтад
 кыт-гурө һеуна вогтытөгыс оз поф.

Вот, тащөмөг вөгтјасыс міјан комі гижыглөн—Ічөт-Іванлөн.
 Мі адқылім-төдмасім сіјө гижөд-ногөн, гижөд-гамөн. Гералыштім
 мукөд інјассө лыффігөн. Өні весіг пофө-нын і гөгөрвоны, мыж-вылө
 герамным петө, мыж сералім. А геравлім мі гижыгыскөд өтвылыг
 лок оласногсө комі војтыр-костыг.

Ічөт-Іваныг артмөма-нын бур комі гижыг, гижө гөгөрвоөмөн,
 мичаа, шылыда, лөгыда кокһіда. Кывбурјасыс-дорыг прозаыс сы-
 лөн јона вылын быд-ногөн. Колө богтгыны Іван-јортлы сөгга
 ыжыджык вөгтјас (повести, романы) гижавны. Сіјө уж-вылас, мі
 чажтам, нөшта-на буртор петкөдлас комі војтырлы міјан Ічөт-Іван.

Челәдлы лыдданјас.

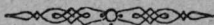
П. П-в.

Вепөдчыг.

Өңуклөн пагкөмыс абу,—
Коңөрлы, новлыны ңинөм.
Школаө ветліс көт Өңук,
да пагкөмтөг кыңи-нө мунан?

„Батө, вай көмкөтөс дөмышт,
Мед лок-кө, лоас-һин көмыс,
Сетыс-өд һекөд оз герав...
Школаө ветлөмыс колө!“

дөмыштіс көмкөтсө бағыс,
Бур мамыс вурыштіс паг.
Өңуклы зев һимкөд сетыс:
Школаө мунны-пө даг!

П. П-в.**Ар.**

Кыз-пулөн вижмөма корҗыс,
 Бергалө, төлалө, киггө.
 Кадыс-тај, тыдалө, сормис,—
 Зер-улын парма-вөр мыггө.

Војтөв пыр-өтарө шувгө.
 Јенежөд лебалө пив ¹⁾.
 Трубаын лок төлыд шургө:
 Сы-пыдди кајыд оз сыв.

Ывлавыв ворсөмыд бырі.
 Чельадлөн мөд-пөлөс дум:
 Кыз-егкө школаө пырны,—
 Велөдчөм налөн оз вун.

Ödjö-нын төлыд, со, воас,
 Му-ыввтө шебрөдас лым;
 Југыд сек ывлаыс лоас,
 Калытчас чельадлөн вын.

Велөдчөј, чельадө, зила,
 Кольлалөј сөд пемыд ар!
 Төв воас—німкода вилчад
 Коңкиөн јі-ыввті—шар-р-р!

Редактсиясан. Тајө кыкнан кывбурыс выл томник гижыглөн, гижөдјас мед-воқзаыг-на сылөн петөны мијан журналын.

¹⁾ Кымөр.

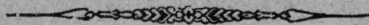
Кіно.

Лавкаө пырігөн гін-вылө усі гіжөд: „Талун лоө нардомын кіно“. Ме чүмі, мыј, міга, бара сещөм кіноыс-а? Гашкө, міга покусник-нын кущөмкө локтөма-да. Буракө, лөгыдтор. Көф мед мыј, а ветла, гөмөј-тај 10 ур-на колө.

Зев куф кутіс кажітчыны меным тајө луныс, һекыф оз помас, сещөм окота віжөдлыны кіно. А кодкө, кылө шуө: ловја картіна-пө лоө. Ме кывзі, кывзі-дај шуі, міга оз ло ловја картіна, а кіло лоө. Друг ставныс һөбагысјасыс зев јона серөктісны ме-вылө,—вегіг ме шайпај-муні дај јанзімөн сетыс петі. Летчі клубө, а сетчө кущөмкө төчіла-код вугјас вөчалөмаөс дај стеклө шмак ем. Мыјбара тајө-а?—мөвпышти ме. Һөдыр-мыгті кутісны бергөдлыны вугтө, а стеклөыд зев југыд віфјасөн ломзіс. Друг быд кусі да кутіс міјанлы тыдавын гіжөд.

— Со, міга, мыј вөлөма кіноыд,—шуышти ме да віжөдлі бокө. Сөгга друг јөзыд віжөптісны, віжөдлі-да сені ме-код-жө морт вөрө, сералө-і быдөн-өд. Талөн, буракө, мам һі бат-жө абу,—думышти ме.—Коңөр ме код-жө. Һімыс вөлі сүлөн „Сөңка-вырві глаз“.

Јона унатор петкөдлісны. Вөлөстас-өд первој-на локтіс кіноыс. Сөмын талунгаң ме куті төдны—кіноыд зев буртор вөлөма. Аскінас-на мунөм-бөрас јона быдөн сорһітісны кіно-јылыг.

Мішө.

I.

Март төлыг. Шонди пондис-нин луныг-лун „ветлыны“ выліті-жык. Лунсөмөгжасын сіјө һебыдика шонтыштө-нын мусө, мувылын олысјасөс. Асывјаснас зев-на көзыд, руа көзыд. Петан-кө воҗжык ывлаө, сізі-і ныртө чепөлтө көзыдыс, пырө быд-костө, көсјө ша-мыртны аслас чорыд кабырөн.

Ілла-Гемө асывнас воҗ-коф-на мөдөдчис вөр-керкаган ур кы-ны. Шылыд кыса лычыс сылөн кокныдика ісковтө чарөма-код-лым-вывті. Көзыд ру кутіс разавны. Пујас-костөдыс тыдовтчис асја шонділөн көзыд југөрыс. Міча зарһиөн кутісны југјавны лым-чір-јасыс шонди-југөр-улын. Гемөлөн понјыс (мед-воҗза во-на сіјөс кыјынысө катөдөма) котөртө көһаин воҗвылас ісагіг-тырјі. Друг јурсө лептіс, гөнсө сувтөдіс да полиг-тырјі угкөдчис Семөлаң. Ге-мө віқөдліс вегкыд-вылас да дрөгмуні... Сы-бокын вөлөма ош-гу. Ошкыд петөма, гу-бокас водөма да шонди-воҗас шонтысө.

Ез-на уҗит Гемөыд пішщальсө кіас бөгтнысө, ошкыд скөра мурөстіс да угкөдчис Гемө вылө. Мөдыд уҗитіс тувгыгны лыҗнад сыв-кымын воҗлаң. Ошкыд-бара Гемөлаң четчыштіс да кутіс вө-төдны сіјөс,—Гемөлы лоі пышјыны. Пышјігас сылөн пішщальыс мышгыс крукасіс кык пу-костө-да, воысыс орі, пішщальыс угі. Гемө сапала воҗө муніс. Ошкыд дөзміс жужыд лым-пітіыд чет-чавнытө-да бөр бергөдчис. Гемөлы лоі сетыг ылөжык весагны, пішщальтөгыд-өд ошкыдкөд он вочсаг. Гемө сөгга гортөзыс летчис.

II.

Ілла Гемө гортас воіс рытнас гөрөн-коф-нин. Гортсаыс Гемө пырөм-бөрын быдөн повчыштісны-коф. Гемө өтік вежон-на ветліс, а бөр-һін воіс, выјөз пішщальыс абу.

— Мыјнө, Гемө, бөр-тајнө воін?—повчыштөмөн-коф јуалис гө-тырыс.

— Ошкөс адзылі,—пөртчыгіг-мозыс шуіс Гемө.—Морыд, гу-гыс петөма да, ме сы-шөрө вегкалі. Тајкө-і виас менө—вөтөдліс-өд. Пішщальөј і быдөн колы сетчө—пышјігөн крукасіс кык пу-костө-да воысыс орі, Белькоыс-нө ез лок?..

Гемö-ордö, адзылöма сылыг локтöмсö-da, пырiс пукавны суге-дыс, Воңö-Öлöксан. Сijö щöщ вöли мöддö кайны кыжынысö, сöмын абу-на вöли уфитöма—ветлöма Јаткаö тöварла да дыр лöма. Öлöксаныд мыжөн öңöстö вогтiс—сыкөд щöщ быжкнiтiс Белькоыд.

— Со-тај Белькоыд!—терыба шуiс Натал, Гемöлөн гöтырыс.

— Ошкыд уккөдчiс-da—Белькоыд менам сöмын кытчöкö öз-тыштiс-пышјiс. Öтнамöс-i колiс, морыд, көч сегга ошкыс менö жагöдiс,—гералöмөн шуiс Гемö.

— Мыј?.. Кущöм ош-нö?!..—Шензöмөн јуалис Гемöлыг Öлöксан.

— Јучкi ош,—сегга Гемö ставсö вiгтавлiс ошкыдкөд паныдаг-лöм-јылыг.

Аскiнас-жö шуiсны мунны ошкöс кыжны.

Аскi-асывнас воз кык вöлөн кайiсны ош кыжны: Јльа-Гемö, Воңö-Öлöксан да нöшта сiктса кык мужiк. Ош-гу-дiнöң вöли километр кызвiт-кымын. Наяö көјiн сон-дорö вöвјаснысö колiсны да кежiсны пöчiнок-тујыг ош-гулаң. Сетчöң вöли километрөн-жынјөн-кымын.

Нöжжөнiкөн наяö матыгтiсны ош-гу-дорлаңыд. Ошкыд-бара петöма гусыд, кујлö жежыд лым-вылын да һулö лапасö. Кык пiшщальыс öтпырјөн лыјiсны сылы... Ошкыд зев мiстöма окöстiс, бөр кок-јылас сувтiс да көсјiс уккөдчыны кыжыгјасыд-вылö. Бара кыкыс ращкөптiсны... Ошкыд лапанас öвтчiг-тырјi усi һебыд лым-вылö—кули...

Гемö гуас вiзöдлiс да сенi iчöтик ош-пi кујлö. Пыралiс да петкөдiс кызiңик кычи-коф ош-пiöс.

— Тајöс ме, другјас, гортö летчöда, зев-һин мiча меным кажитчiс-da.

Ошкöс кулысны. Кусö Öлöксан да öтик мужiкыс вожöдiсны мајөг-вылö да петiсны вöвјас-дiнö. Гемö коллöм пiшщальсö да ош-пiöс петкөдiс. Сегга öтик вöвдофдас вольсалiсны ош-кусö, ош-пiöс пунктiсны мамыс ку-вылö-da, кыжыгјас ödjö рөттöмөн летчiсны гортаныс. Асја-дорнас-һин вöлыгтi воiсны Вöрдөр-сiктö.

III.

Ҕоң во оліс Вöрдөр-сiктын, кыжыг Јльа-Гемö-ордын Мiшö-һима ош-пi. Сijö быдмiс-һин ыжыда, кызiс, јонмiс. Понјаслы оз-һин гетчы дурiгөн-вермасiгөн: пыр-i вöли лычкас аскöдыс быдмыг јортсö—Гемöлыг Белько-һима понсö. Öнi Белько јон-һин, стаҫа да ыжыд пон. Наяö Мiшökөд öтлаын сојöны, узлöны, вермасöны, кога-сöны. Сöмын скөрмылöны вöли регыд-кежлö—пыр-i бурагасны да-бара ворсны кутасны. Мукөд-дырјi сiктса понјас локтасны да öшiңувгыс кутасны оштö увтны. Белькоыд уккөдчас на-вылö да јона-i пурас. Ошкыд, ферт, пурiгөн Бельколы щöщ вöли отсалö. Öтик пон оз вöли лыгт мунны Јльа-Гемö керка-дiнтi.

Гемөлөн Иван-һыма пыс Мишөөс велөдiс лапасө сетны, һаһ-вылө туплагны, сакар гоҗны, бөр кок-җылас сулавны-ветлыны да мукөдтор. Ворсөмыг да дурөмыг Мишө оз вөли дөзмы, көт лунтыр дурас Белкөкөд да челафкөд. Челафөс вөли јона рафејтө, һаһтө сеталөны-да, пон-моз-жө һа-бөргә вөтлыгө.

Ғерт, Мишөыд i локторҗас вөли вөчө. Iчөтiк-дырҗыс-һа, Мишө вөли керкаас ворсө. Лабiчгыд сетга һаһ-шомөс адҗас, кавҗас лабiчө, прөстүпитчас да һаһ-шомөснад-i быдөн жоҗад жһопкыгас: Ошкыд жоҗ-пагтаыс кiстiс һаһ шомсө ачыс һаһөггiс i зон төлыг һаһыс корөгөн гөһас өшалiс, һекөдлы весавнысө оз сет.

Мишө вөли јона рафејтө кос-сукар. Öтчыд сiҗө сунлабiчыг адҗас куд, сетыг сукар-дукыд сылы кылас. Сiҗө ортчас бөргә кок-җылас, да, кыҗи-таҗ швачкас лапанас кудҗад, сукарыд жоҗ-пагтаыс гавкһитас. Керкаас бурещ һекөд ез вөв. Семөлөн гөтырыс мөс лыстан-иһыг пырис-да, Мишө өдҗө-жө җебгiс пач-костас—төдө локтортө вөчөмыг оз ошкыны, оз пагкыд плеш-куҗаыс малыштны.

Öтчыд гоҗиг-костыс Мишө-дiһө локтiс iчөтiк полө. Ғерт, ошкыд скөрмас гоҗигад дөзмөдчөмыг. А полөыд бытөтө һарогнө сылы вiлшасө: „рук-рук, рук-рук“—һырсө көсҗө гуҗны ош гоҗан-дозҗө. Мөдыс лапанас порг-пыдылы швачкөптас, зон сыв-саҗө порг-пыды турбылтчас.

Мишө вөли мiгтөм пагкөмҗасөс оз рафејт, пыр-i уккөдчас һа-вылө да пагкөмсө гыжһас чашҗө. Öтчыд зев јон корыг Ғафөөс вөтөдөма да мешөксө мырҒөма, сетга ваҗө гортас, һекөдлы оз сет, а Ғафөыд вөтчө сы-бөргә да бөрдөмөн-сорөн корө:

— Ваҗ, Мишук, мешөксө, ваҗ, зарһи-пи,—мөдыс сөмын мурөс-тылө да шлапiктө гортлаһыс. Сөмын регыд Иһаныс сылыг мырҒөдiс. Мишө-егкө ез көсҗы сетнысө-да, быт лоi кывзыны, өд скөрмас да һөҗтас, даҗ чөскыд-торҗасһад оз кут вердны.

Öтiк арга лунө, Иван лаз-җептө һаһ бөгтiс, пишчалөн да пон-җыскөд каҗiс вөрө тарҗасөс лыҗлыны. Ошкыд каҗалiс һалыг мунөмсө да һедыр-мыгһи щөщ коктуҗ-бөргәыс мөдөдчiс вөрлаһ. Мыҗөн вөрад пырас, сылы зев чөскыд дукҗас кутасны сетыг кывны. Мишө сувтас да һыр-роҗсө пагкөдөмөн кутас iсавны сынөдсө. Һедыр-мыгһи адҗас козувкоткар да пондас лапанас гурҗыны. Сетга лапаас өшҗөм козувкотҗассө һулыштiс кывһас да чөскыд каҗитчiс. Ошкыд вөрад лунтыр өтһас мошкоритчiс, ез-i адҗы Иһанөс. Ворсиг-тырҗи вель ылө вөрлаһыд каҗiс, сетга уҗыс сон-бокса зорөд-бердын. Аскиһас гортлаһыс ез-һиһ бергөдчы.

Ош бөр воiс вөрө, аслас чужан-iһө. Сылөн гөлөмыс төдiс: вөрыһ сылөн гортыс, јагыһ вөлаыс, гөрдын уҗлаһ-иһыс. Мишөлөн җвер-модаыс кутiс чужны. Сiҗө пондiс веҗыны, лоiс җвер-оласа. Вөрыс муса каҗитчiс сылы.

Мишө җикөҗ пышҗiс. Корһы-i быдөн Иһаныс ветлiс вөрө да, ез-i гур. Вiгталiсны: вөрлаһ-пө каҗiс, а кытчө?—вөрыд-өд пагкыд.

Кустјас-дорас-кө ветла.

Куст-дорас-кө ме ветла,
Өміз-тугсө Һещышта.

Чөскыд, јумов өміз-тугыс
Кельыд гөрдөн рөмалө.
Өкта кустгыс, өкта мугыс,—
Вотышта щөщ мамөлы.

Жугыль думөс ме вөгла,
Һедыр сени пукуышта.

Лөгыд меным шонди-воғас
Һимкоғасны, олыштны.
Сөстөм сынөд-пыщкас поғас
Кокһыджыка лолыштны.

Мајбыр, чельаф олөмөј...
Шонди-воғас бығлағам.

Оз-тај шогыд меным волы,
Быд-лун јона молғамөј.
Пыр-жө ескө тағи колө
Немтө гажа коллөдны.

Шуда чельаф олөмөс
Ыжыд гажөн коллөдам.

Өміз-туг-моз гөрда кісмам,
Улысажык быдмамөј.
Југыдинас мунны піғтам,
Отувтчөмөн мунамөј.

Сквортсов-Степачовлѣн њігајас.

- „Диалектический материализм и Деборинская школа“. 160 лѣстбок. Сулалѣ 1 шајт.
- „Исторический материализм и современное естествознание“. 78 лѣстбок. Сулалѣ 20 ур.
- „От револуции к револуции“ 1905-1915 војасса гѣждѣ чукѣр. 318 лѣстбок. донус 2 ш
- „Электрофикация СССР в связи с переходной формой мирового хозяйства“. донус 1 ш. да 50 ур.
- „Очерк развития религиозных верований“. d. 25 ур.
- „Происхождение нашего бога“. d. 80 ур.
- „Благочестивые размышления“. d. 45 ур.
- „Мысли о религии“. d. 25 ур.
- „О правой и неправой вере“. d. 5 ур.
- „О вере в бога и вере в дьявола“. d. 18 ур.
- „О таинстве святого причастия“. d. 8 ур.
- „Торбеевский царь“ d. 5 ур.
- „Задачи и методы антирелигиозной пропаганды“ d. 20 ур.
- „Это было“ d. 12 ур.
- „Курс политической экономии“ (Богданов А. и Степанов И.) „Эпоха торгового капитала“ d. 1 ш. да 10 ур.
- „Общая теория капитализма“ d. 60 ур.
- Тајѣ њігајастѣ позѣ сузѣдны Комѣ њіга лѣзан-ѣн-бердса магазѣныс. Органѣ затсѣјаслы гетѣѣ скѣдка

Н. Г. Чернышевскѣјлѣч њігајас:

„Что делать?“

Том 1. Исторические работы. Под ред. М. Н. Покровского.

Том 2. Экономические работы. Под ред. В. Л. Мимотина и Г. Крумина.

Том 3. Философские работы. Под ред. А. М. Деборина.

Том 4. Литературно критические работы. Под ред. А. В. Луначарского.

Том 5. Литературно-художественные работы. Под ред. А. В. Луначарского.

Н. Г. Чернышевскѣј-јылыс њігајас:

Г. В. Плеханов. Н. Г. Чернышевский. Книга 1 и 2-я. Цена 2 р. 25 к. за книгу.

Ю. Стеклов. Т. 1 и 2 Н. Г. Чернышевский. Его жизнь и деятельность.

Ем Ярославский. Николай Гаврилович Чернышевский. 20 коп. (Биографический очерк).

ЈУРИНДАЛЫГ.

Листбоқјас.

Комі літературалон моқјасыс	3
Сквортсов-Степановос казтыштөм-куза	5
Н. Г. Чернышевскіј І. Оботуров.	7
Комі літературалон сөвман тујјасыс Жугыль.	14
КАПП конференцсіјалон резолюцсіјјасыс	18

Комі художествоа література.

Квајтөд жүкөнын. Выл-Паш.	25
Сіјө лун-војө Неверов-серті лөсөдіс Спіра-Прокө.	27
Мезлунлы Кон-Оль.	32
Өтувјөн Выл-Паш.	33
Частушкајас	35
Керкуын М. Лыкачов.	36
Ар М. Лыкачов.	37
Зыбач Пөд-Гөнь.	38
Ар Кірік-Міт.	43
Чіччі гөра Ічөт-Іван.	—

Крітіка.

Гіжөд-гам Ічөт-Іванлөн В. Савін.	45
---	----

Чельадлы лыдъанјас.

Ар. П. П-в.	57
Кіно. Оньө-Степ.	58
Мішө Выл-Паш.	59
Кустјас-дорас-кө ветла Кон-Оль.	62

Иш. № 4

Комі нїга лезан-ін.

1928-29-öd воын петöны газетјас:

„Југыд Туј“

Комі Автономіјаа Областувса Іспол-
комлөн да ВКП(б) Обкомлөн газет, петö
вітыг вежон-чöж, комі кыв-вылын.

Г А З Е Т Л Ö Н Д О Н Ы С :

	1 тöлыг	6 тöлыг	Во-кежлö
Учреждённејаслы да організацїјаслы	1 ш. 25 ур	7 ш. 50 ур	15 ш. —
Гражданалы	— „ 65 ур	3 ш. 75 ур	7 ш. 50 ур

„КОМІ ГІКТ“

КОМІ КРЕДЪАНАЛÖН ГАЗЕТ, ПЕТÖ ÖТЧЫД ВЕЖОННАС

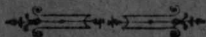
	1 тöлыг	6 тöлыг	Во-кежлö	
Газетлөн доныс:	Учреждённејаслы да організацїјаслы	— ш. 30 ур	1 ш. 80 ур	3 ш. 60 ур
	Гражданалы	— ш. 15 ур	— ш. 80 ур	1 ш. 50 ур

„Југыд туј“ газет сузöдыгјас вермöны донтöг сузöд-
ны журнал „ОГОЊЕК“. „Југыд туј“ газетыскöд журнал-
лөн доныс 1 шайт тöлыг.

Та-кынзї „Југыд туј“ газет сузöдыгјаслы „ОРДЫМ“
журнал лезö 25 урөн тöлыгыг.

Газетјас сузöдан адрес:

Сыктывдін-кар, Вадорыв улїч, 41 № керка, Комі
нїга лезан-ін, мїбö вевкыда нїемö новлöдлыгјас-тыр.

Торја-номерон њӱбысјаслы - 50 ур.

41945

НЗЖ КОМ
1-1